

ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๔๙)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้พระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวเลวเดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอันการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรชั้พระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผ่องผ่องพ้นภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไฟศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปภี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

AGG. NO.	1413
Date Received	1 กพ 30
Call No.	พ 244๔

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโมชน”

สวนอศุสมมูลนิธิ

ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๔๙)

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาควิสาขบูชา

ชุด ศิลปแห่งการครองชีวิต ครั้งที่ ๔

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓

ศรัทธาบริจาค

ของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒,๐๐๐ เล่ม

ธันวาคม ๒๕๒๖

ส. ค. ค.

๑) ปีใหม่มี สำหรับสี่ กว่าปีเก่า
ซึ่งมีเงิน ๑๐๐ ปี ๑๐๐
ทั้ง ๑๐๐ และจำนวน ล้าน เกินต่อ
แต่คนตัว กลับรอยตอ สักดาม

๑) ปีใหม่ ๑๐๐ กว่า ๑๐๐ ปี
ไม่ปี ๑๐๐ ปี ๑๐๐ ปี
รู้สัก ๑๐๐ ๑๐๐, ๑๐๐: ๑๐๐
๑๐๐: ๑๐๐ ๑๐๐ ปี ๑๐๐ ๑๐๐

พุทธทาสธรรมะ

อนิเมทา

การพิมพ์หนังสือ ชลระ นั้นเป็นธรรมเนียม ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลน ชลระ อย่างยิ่ง เช่นนี้ เป็นสิ่งที่
เหตุผล และควรแก่การอนิเมทา, จึงขออนิเมทา.

คำว่า "ชลระ" เมื่อกล่าวถึง มีความหมาย มาก
มาช้านานมาแล้ว, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ชลระ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ ของ เขา,
เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอยู่อย่างสมบูรณ์ ทั้ง โดยส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนชลระ เพราะไม่รู้ถึงสิ่งที่เรียกว่า
ว่า ชลระอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะเคยอยู่
แต่ดอยเนินดงในดง ในระสอระอับอันเกิดจากการประทุพ
ผลิตชลระ นั่นเอง. สังเกตว่า กาลสมัยใดคน ชอบมอช
ใจในระสอระอับนั้น และเจริญเติบโตขึ้นคนกระ-
หัด มีสติปัญญาเป็นปกติแล้ว ทั้งนี้ทั้งนี้. มนุษย์ก็เลย
ซึ่งละเลืกละ เลื่อนขึ้นเป็นว่า ไม่ต้องมีชลระอะไรก็
ได้แล้ว; แต่ให้มันเหลือจนอดก็เลย ให้เต็มใจ
ตลอดไปเป็นพอแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ของเขา มีอยู่
เพียง แต่เขาเหลือ จนอดความดีของเขาเลยก็เลยเท่านั้น.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ จึง

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละไว้มีอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความเป็นจริงด้วย ก็คือรู้ตัวที่อยู่ใน
กับสิ่งใด อย่างยิ่งยด. ไม่ดำรงเป็นความสงสัยในใจใหม่ ย่อม
มีเป็นสิ่งที่เห็นแห่งความหลงใหล สำหรับผู้ที่มีธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อตนเองด้วยดี ย่อมมีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเกลียด
กันก็อยู่ร่วมกัน หากมีสักฝ่ายใด. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้สิ่งใหม่ สุข เมื่อรู้สิ่งเก่าตามได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้น ใน
สิ่งที่ไม่ใช่สิ่งใหม่. ไม่หาความสุขอันเป็นภาษา
คือ สมองทาง การเห็นหนึ่ง คือ ๓๓ ๔๐ ๕๐ ๖๐ ๗๐ ๘๐
คือสิ่งที่เห็นทุกส่วนของโลกเหล่านั้น ก็เป็นแล้ว.

ธรรม: ข้อใดที่เรารู้จักมีสิ่งใดอย่างถูกต้อง รู้จักมีสิ่ง
ใดก็ตามสิ่งใด และสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
ทุกสิ่งสิ่งใด ก็ย่อมมีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีธรรมฝ่ายใดอย่าง
ถูกต้อง คือเป็นมีเพื่อ สันติสุข สันต์บุคคล และ สันต์ภาพ
ของสันต์นาม โดยสันต์เดียว, มีสัจจะว่าทุกทุกสิ่งใน
ใจนี้ แม้แต่สิ่งใดก็ตาม และทุกทุกสิ่งทั้งปวง, มีมี
คนทำโดยใจ หรือเห็นด้วยใจ แม้แต่เห็นด้วยใจ. คือ
ที่เรารู้ว่า งาม, ใหญ่, หรือ ข้อใดก็ตามที่ ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า งาม ไม่มีความ
หรือความสงสัยในสิ่ง, มีแต่ สัจจะดี มีตั้งแต่สิ่งใด
ในประพฤตธรรม มีแต่สิ่งใดที่เห็น.

เขา มีทา หู งาม สดชื่น งามใจ สำนึกการฝึกหัด เพื่อได้
 รู้จักสิ่งทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่เป็นจริง เพื่อมีชีวิตอยู่ได้
 อย่าง สดชื่น มีใช้ มีทา หู งาม สดชื่น งามใจ สำนึกการฝึกหัด
 คือ ๑. ได้เร้าตาเป็นทาสของนิคส์ คนในหัวไม้จันทน์ ในโลกนี้
 เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกนี้คือคน ซึ่งกำลังขาด ขาด
 เขามองกับโลกนอกตัวเขาไม่ได้ ก็จริง แต่เขาสามารถควบคุม
 ทา หู งาม สดชื่น งามใจ ได้ สัมผัสโลก แต่ในลักษณะนี้
 จะไม่เป็นที่พอใจ เป็นภัย แก่เขาได้ โดยอาศัย ขมขื่น นั้นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนี้" โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบงาม งามอยู่
 สดชื่น หรือเป็นโลกของ พระคริสต์หรือเมตาฟิสิกส์ นั้นมากที่คน
 ภายนอก เพราะเป็นโลกที่ สงบ งาม ไม่ ล้อล่ ขมขื่น.

ทางโลก ของโลกนี้คือคน มีอยู่ทางเดียวที่แท้
 คือ เดินไปตามทางธรรม. การช่วยกัน ทุกคนได้เดินไปตาม
 ทางธรรม ย่อมเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ และ สดชื่น. ขอได้
 การจัดการฝึกหัดนี้คือธรรมะ นั้นเอง เพราะนี่ คือสิ่งที่แท้
 ใจอันเต็ม ตามความประสงค์ กับแก่ผู้ที่ลี้ภัยไปแล้ว และ
 ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยจากแต่ทุกมุมเถิด. หันใจของ
 ไม่หาหา ฝึกหัดนี้ มีได้แก่ เป็นอย่างอื่น.

พุทธศาสน์ อิมามฮุสเซน

โลกของพญามาร, โศก

ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาขบูชา เป็น
ครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมาก็ยังกล่าวเรื่อง ศิลปแห่งการ
ครองชีวิต ต่อไปตามเดิม; แต่จะได้กล่าวโดยห้วนย่อ
เฉพาะในวันนี้ว่า ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.

พุทธบริษัทพึงรู้ความหมายของศิลป.

ท่านทั้งหลายเป็นอันมาก ไม่ได้เคยฟังมาแต่ต้น
ของการบรรยายชุดนี้ ย่อมมีความสงสัยขึ้นมาในใจว่า มีศิลป
อะไรกัน ที่เกี่ยวกับธรรมะ, หรือว่าธรรมะจะมาเป็นศิลป
ในการมีชีวิต, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อยู่ในโลก การมีชีวิต

อยู่ในโลก จะทำให้เป็นศิลปะได้อย่างไร? เราได้เคยสรุปความหมายของคำว่า ศิลป มาแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อนๆ ซึ่งผู้ฟังจะต้องทำไว้ในใจ ถึงความหมายอันนี้ ให้เป็นที่เข้าใจอยู่เสมอ สำหรับการฟังทุกครั้งไป.

คำว่า ศิลป คนอื่นพวกอื่นเขาจะมีคำจำกัดความมาอย่างไร ก็ตามใจเขา สำหรับเราพวกพุทธบริษัท จำกัดความของคำว่า ศิลป ไว้ว่า ความสำเร็จ ที่บวกกันเข้ากับ ความงดงาม และบวกกันเข้ากับ ความมีฝีมือ. ลองฟังดูให้ดี ๆ ว่า ความเป็นศิลปะหรือความมีศิลปะ กับความไม่มีไม่เป็นศิลปนั้นมันต่างกันอย่างไร. ศิลป หรือความมีศิลปะ เป็นศิลปนั้น มันมีผลเป็นความสำเร็จประโยชน์ตามที่ตัวต้องการ แล้วก็บวกกันอยู่กับความงดงาม เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสพอใจ และบวกกันอยู่กับความมีฝีมือ ในการประพฤติหรือกระทำ; ถ้ารวมกันได้ทั้ง ๓ อย่างแล้ว ก็เรียกว่าเป็นศิลปะ.

เท่าที่เราสอบดูความหมายกับคำว่า art ของพวกฝรั่ง ซึ่งมีความหมายในทางปรัชญา เป็นต้น มันก็ได้ใจความเหมือน ๆ กัน กับที่พุทธบริษัทเราดูกันเป็นหลักอยู่. วัตถุ

ประสงค์ของการกระทำทุกอย่าง อยู่ที่ความสำเร็จ
ประโยชน์, จะเป็นความสุขหรือเป็นอะไรขึ้นมาได้ตามที่
เราต้องการ ^{นี้}ต้องมีแน่; ^{นี้}ถ้ามันบอกกันเข้ากับความ
งตงาม มันก็มีความหมายมากออกไป; เพราะว่าความ
สำเร็จประโยชน์ที่ไม่่งตงาม ก็มีเหมือนกัน คือมันเป็น
ธรรมดาๆ แต่ความสำเร็จประโยชน์ที่มีความงตงามแสดงอยู่
ในนั้น มันจับใจผู้คนมากกว่า.

พระพุทธองค์จึงทรงย้ายนักย้าหนาว่า เธอจงประกาศ
พรหมจรรย์ ให้มีความงามในเบื้องต้น ความงามในท่ามกลาง
และความงามในเบื้องปลาย. ถ้าท่านมองพระพุทธองค์
ในแง่ ^{นี้} ก็จะเห็นได้ทันทีว่า ทรงเป็นศิลปิน หรือมีวิญญาน
แห่งศิลปิน, และมุ่งหมายให้พวกเราใช้ความเป็นศิลปิน
คือมีประโยชน์จากศิลปิน.

^{นี้}ยังจะต้องบอกกันกับความมผมื่อ หมายถึงว่า มัน
กระทำได้โดยยาก เป็นงานฝีมือที่ละเอียดอ่อนที่ทำได้โดย
ยาก. ^{นี้}มันเกือบจะเป็นธรรมดาว่า ถ้าสำเร็จประโยชน์
ด้วย งตงามด้วย มันก็ต้องทำยาก แต่มันอาจจะเป็นไปได้
ว่าที่ไม่ยาก ทำไม่สัยาก ก็จะมี. ^{นี้}เราจึงต้องจำกัดความลง
ไปด้วยอีกข้อหนึ่งว่า และเป็นงานฝีมือ.

นี่คือ ความหมายของคำว่า ศิลป แปลว่า สำเร็จ
ประโยชน์ บวกกันอยู่กับความงาม และความมีฝีมือ.
ความงามจูงใจคนให้สนใจ, จูงใจคนให้ทำตาม นี่เป็นความ
งามในทางนามธรรม เป็นความงามทางธรรม; ไม่ใช่งาม
ด้วยเขียว ๆ แดง ๆ สีสนัวรรณะลวดลาย, แต่มัน เป็นความ
งดงามของการประพฤติ ของมรรยาท ของการกระทำ.
เมื่อเขาเห็นแล้วก็ยินดี พอใจ เลื่อมใส สัมผัสใจเอาอย่าง.

ที่นั่นก็มาถึงข้อที่ว่า มีฝีมือ คือกระทำได้; ถ้า
มันง่ายไปหมด หรือไม่ต้องการฝีมือ ทุกคนก็เป็นศิลปิน
ไปหมด. ที่นั่นจะทำได้แต่คนที่มีความรู้ ซึ่งแสดงอยู่ในตัว
แล้วว่าไม่ใช่คนโง่. ระวังให้ดี, คนโง่จะทำอะไรให้มีฝีมือ
ไม่ได้; แล้วคนที่ขอมโง่ ขอมไม่ทำอะไรให้มีฝีมือ นั่น
ก็มีอยู่มากในโลกนี้ หรือจะเป็นธรรมดาไปเสียทีเดียว.

บททวนศิลปแห่งการครองชีวิต.

ที่นั่นก็มาถึงหัวข้อที่ว่า ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่
ในโลก ก็คือ คนจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ขอให้อยู่อย่างมี
ศิลป. ในการบรรยาย ครึ่งที่ ๑ ได้พูดถึงถึงความหมาย
ทั่วไปของคำว่า ศิลป ของคำว่า ชีวิต, ของคำว่า ทักษะแห่ง

ชาวพุทธ. เพราะเรามีหัวข้อว่า ประมัตตศิลป์แห่งการ
ครองชีวิตตามที่สอนของชาวพุทธ. วันนี้เป็นคำบรรยาย
ที่ขยายความออกไป เพื่อให้เข้าใจโดยละเอียด ว่าตาม
ที่สอนของชาวพุทธนั้น เรามีแบบแห่งการครองชีวิตที่เป็น
ศิลป์.

ในการบรรยาย ครั้งที่ ๒ บรรยายโดยหัวข้อว่า
ชีวิตในฐานะวัตถุแห่งศิลป์ ออกจะฟังยากสำหรับคนทั่ว
ไป; เพราะว่าเขาเอาวัตถุจริงๆ กันเสียโดยมาก มาเป็น
วัตถุแห่งศิลป์ คือเป็นวัตถุสิ่งของ เป็นไม้เป็นโลหะ
เป็นกระดาด เป็นก้อนหิน เป็นอะไรก็ตาม เป็นวัตถุแห่ง
ศิลป์; อย่างที่เราได้เห็น ไถยีน ไถ่พัง อยู่ว่ามันเป็นวัตถุ
แห่งศิลป์. แต่เดี๋ยวนี้ตัวชีวิต, และโดยเฉพาะ ส่วนที่
เป็นนามธรรม เราสามารถที่จะเอามาเป็นวัตถุที่ตั้งแห่ง
ศิลป์ ก็คือทำชีวิตนั้นให้งดงาม.

ในการบรรยาย ครั้งที่ ๓ ศิลป์แห่งการมีชีวิตอยู่
เหนือปัญหา หมายความว่าชีวิตเต็มไปด้วยปัญหา นี่เป็น
ชีวิตธรรมดา; ถ้าทำให้อยู่เหนือปัญหาได้ นั่นเป็นชีวิต
ที่มีศิลป์.

ศิลปหมายทงวัตถุการกระทำ,

ความคิดและแสดงออก

ท่านก็พอจะเข้าใจได้ว่า คำว่า ศิลป นี้ ไม่ได้หมายถึงเรื่องทางวัตถุแต่อย่างเดียวเสียแล้ว, มันหมายขึ้นมาถึง การกระทำ กิริยาแห่งการกระทำ หมายถึง ความคิด และการแสดงออกแห่งความคิด. นี่มันมากไปกว่าคนทั่วๆ ไปเขาเข้าใจกันอยู่; แต่พวกที่เป็นศิลปินจริงๆ เขารู้ดีเรื่องนี้ ถ้าจะโง่อยู่ก็แต่พวกเรา ที่ว่าศิลปนั้นอาศัยอยู่แต่เพียงวัตถุอย่างเดียว. ขอให้เขิบขึ้นไปให้สูงถึงระดับของพุทธบริษัท ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า จงประกาศพรหมจรรย์ให้ดังลม คือมีศิลป ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.

พรหมจรรย์ คือการประพฤติปฏิบัติกระทำอย่างถูกต้อง ของชีวิต สำหรับชีวิต เพื่อชีวิต หรือโดยชีวิตนั่นเอง; นี่เขาเรียกว่าพรหมจรรย์. การดำรงชีวิตอยู่ให้ดีที่สุด นี่เรียกว่าพรหมจรรย์, เป็นวิธีการครองชีวิตที่ดีที่สุด. พวกเขອງไปประกาศพรหมจรรย์ และการประกาศ

นี้ทรงกำชับว่า ให้มันคงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.

ถ้าท่านทั้งหลายมีสติปัญญามากพอ ก็อาจจะมองเห็นได้เลยว่า ที่เราเป็นคนกันนี้แหละ คือการประพาศิพรหมจรรย์; พึงดูให้ดีๆเถอะ ที่เราเป็นคนเป็นมนุษย์กันอยู่ตามปรกตินี้ มันก็คือการประพาศิพรหมจรรย์อยู่โดยไม่รู้สีกตัว; เพราะว่าเราประพาศิเป็นการต่อสู้เพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง, แม้ว่าจะอยู่ในระดับต่ำก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่าพรหมจรรย์.

ที่นี้ พระองค์ไม่ทรงประสงค์ ให้เป็นพรหมจรรย์ง่ายๆ โง่ๆเลวๆอย่างนั้น จึงทรงกำชับ ถึงกับว่า ให้มันคงาม : ข้างต้น กึ่งกลาง ตรงกลาง กึ่งกลาง ข้างปลาย กึ่งกลาง. เราจึงต้องสนใจเรื่องของความคงาม ที่จะเข้ามาผนวกกันกับความสำเริงประโยชน์ และเป็นงานฝีมือที่ละเอียดอ่อนด้วย; ทั้งนี้เพื่อควมมีชีวิตอยู่อย่างถูกต้องสำหรับพุทธบริษัทเรา.

คำว่า พุทธะ นี้ แปลว่า ผู้รู้, ผู้ตื่น, ผู้เบิกบาน. พุทธบริษัท ก็แปลว่า บริษัท คือกลุ่มชน ผู้มีความรู้ ความ

ต้นจากหลัก และ ความเบิกบาน. กลุ่มชนจำนวนมาก มี
 วัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน รวมกันเข้าแล้วเรียกว่า “บริษัท”
 ๕ ๕ ; อย่าง พุทธบริษัท นี้ คือกลุ่มชนจำนวนมากที่มี
 วัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน มีพระพุทธเจ้าเป็นหลักเป็นประ-
 ธาน ; เรามารวมกันเพื่อวัตถุประสงค์อันนี้ ก็เรียกว่าพุทธ
 บริษัท. พุทธบริษัทก็คือผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้ มีความดี คือ
 ไม่หลับไม่หลงไหล ไม่โง่เง่า แล้วก็เบิกบานอยู่ด้วยความสุข.

ดูความหมายของคำว่า พุทธบริษัท คำเดียว
 ก็พอที่จะแสดงให้เห็นว่า มันต้องมีศิลป ก็เป็นศิลปเป็น
 พุทธบริษัทจึงจะอยู่อย่างผู้รู้ ผู้ดี ผู้เบิกบาน ได้ตามความ
 ประสงค์ มันจึงเกี่ยวเนื่องกันอยู่ อย่าง แยกกันไม่ได้
 สำหรับความมีศิลปกับความเป็นพุทธบริษัท.

ทีนี้จะเหลียวดูไปถึงสิ่งที่เรียกว่า พระธรรม หรือ
 ความรู้อันเกี่ยวกับพระธรรม หรือการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพระ
 ธรรม หรือผลของการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพระธรรม, รวม
 เรียกสั้น ๆ ว่า “ธรรม” คำเดียว. ค่าอันสูงสุดของสิ่งที่
 เรียกว่าธรรม ก็อยู่ตรงที่ทำให้โลกนี้ให้งาม. คนที่เห็น
 แก่ปากแก่ท้อง จะไม่รู้ค่าของความงามงาม ; ขอให้ได้กิน

ได้อิ่มได้นอนหลับก็แล้วกัน, ไม่คำนึงถึงความมั่งคั่ง, โลก
ก็เป็นโลกที่เราอยู่ได้ก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนึงถึงความมั่งคั่ง.
คนที่ไม่มีธรรมะ ไม่รู้จักธรรมะ ไม่ต้องการธรรมะ.

ธรรมะมีค่า หรือคุณค่า หรือคุณสมบัติ อะไรก็ตาม
อยู่ที่การทำโลกให้มั่งคั่ง. ถ้าว่าโลกนี้ไม่ต้องการความมั่งคั่ง
ก็ไม่ต้องมีธรรมะก็ได้; ฉะนั้น การมีธรรมะ ก็ทำให้โลก
มั่งคั่ง คือความสงบสุข, ไม่มีอะไรจะมั่งคั่งเท่ากับ
ความสงบสุข. เราจึงสนใจกับศีลป ซึ่งเป็นความงาม
และจะต้องเกิดขึ้นมาจากสิ่งที่เรียกว่าพระธรรม. เราจะให้คน
แต่ละคนมีภาวะอันมั่งคั่ง ทางกาย ทางวาจา ทางใจ, ทาง
การพูดจาทาง การคิด ทางการกระทำ การเป็นอยู่, ทุกอย่าง
ให้มันมีความมั่งคั่ง, แล้วรวมกันเป็นโลกทั้งมั่งคั่ง.

ให้มีความมั่งคั่งอยู่ในการกระทำ ทางฝ่ายจิต
ฝ่ายวิญญาณมากกว่าทางฝ่ายวัตถุ : ท่านแต่งตัวงาม
มันก็คืองามทางฝ่ายวัตถุ, ท่านมีมารยาทงาม มันก็คือความ
งามทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ หรือฝ่ายธรรมะ มันไม่ได้มีอะไร
เพียงแต่ฝ่ายวัตถุอย่างเดียว. คนเราคนหนึ่งๆ ประกอบ
ด้วยวัตถุ คือร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม มันสัมพันธ์

กัน ให้เกิดการกระทำ เกิดการเป็นอยู่ทั้งงามพร้อมกันไป
ทั้งทางร่างกายและทั้งทางจิตใจ.

เมื่อรู้^๕ว่าความงามนั้นมันมีความหมายพิเศษ แยกออกไป
ไปจากความสำเร็จประโยชน์ เพียงอย่างเดียว เราก็ต้องนึก
ถึงกันบ้าง; แม้ตัวเราเองก็ชอบความงามของเราเอง;
คนอื่นไม่ต้องพูด เขาก็จะชอบความงามของคนอื่น ก็เลย
เป็นเครื่องชักจูงดึงดูด ให้เกิดการคบหาสมาคมหรือร่วมมือ
กัน; ฉะนั้น^๕ความเป็นผู้สมัครสมานสามัคคีกัน มันก็มีได้
ง่ายเพราะเหตุนี้.

ชีวิตต้องเนืองอยู่กับศิลปจึงจะงามนำดู.

ทีนี้เมื่อพูดถึงว่า ศิลปสำหรับการมีชีวิต ก็คือ
การบอกให้รู้ว่า ชีวิตต้องเนืองอยู่กับศิลป, มีความ
สงบสุข ชนิดที่มีความงาม; ถ้ามัน ไม่เป็นอย่างนั้นแล้ว
คือมันเป็นไปในทางที่ตรงกันข้ามเสียแล้ว ชีวิตก็คือตัวนรก
นั่นเอง.

ท่าน ลองเป็นอยู่อย่างไม่มีศิลป ดูก็ได้ แล้วชีวิต
ของท่านมันก็จะกลายเป็นนรกไปทันที, ก็มันกระทำไป

ในทางที่ไม่มีอะไรตรงตามเลย ในการกระทำทางกายก็ดี ทาง
 วาจาที่ดี ทางจิตที่ดี สติปัญญาความคิดเห็นที่ดี มันจะผิดหมด.
 ที่มันไม่งามนั่นคือผิด มันไม่สำเร็จประโยชน์, แล้วมันก็เป็น
 ทุกข์และเดือดร้อน, แล้วก็ทำได้ง่าย ๆ ทำโดยไม่ต้องมี
 ความรู้ความคิดความพยายามอะไร. นี่ชีวิตที่ไม่มีศิลป์ ก็จะ
 กลายเป็นแหล่งแห่งความทุกข์ทรมานไปเสียเอง. แล้วมอง
 ดูไปที่ความทุกข์ ใครเห็นว่างามบ้าง? แล้วความหมายของ
 คำว่า ทุกข์, หรือ ทุกข นี้ แสดงอยู่ชัดแล้วว่า ดูแล้ว
 น่าเกลียด.

ตรงนี้ขออธิบายนอกเรื่องหน่อย เพราะว่ายังเข้าใจ
 ผิดกันอยู่มาก. คำว่า ทุกข์ ในภาษาไทย หรือ ทุกข ในภาษา
 บาลี นั้น ตัวหนังสือแท้ ๆ ที่มีความหมายกลาง ๆ กว้างที่
 สุดแล้ว มัน แปลว่า ดูแล้วน่าเกลียด ; ทุก แปลว่า น่าเกลียด
 หรือชั่ว, อิกข อกข นี้ก็แปลว่า ดู หรือ เห็น ทุกข ก็แปลว่า
 ดูเห็นแล้วน่าเกลียด, ได้แก่สังขารทั้งปวง ทั้งที่มีวิญญาณ
 และไม่มีวิญญาณ.

สังขารที่มีวิญญาณน่าเกลียด เพราะมันไม่เที่ยง
 เปลี่ยนแปลง มันก็น่าเกลียด, หรือว่ามี กิเลสครอบงำ แล้ว

มันก็เป็นทุกข์ แล้วก็น่าเกลียด. แต่ว่าสังขารที่ไม่มีวิญญาน
เช่นก้อนหินก้อนนี้ มันไม่ได้มีชีวิตวิญญาน ไม่รู้สึกทนทุกข์
ทรมานอะไรในตัวเอง ; แต่มันก็มีลักษณะที่ไม่เที่ยง เปลี่ยน
แปลง ดูแล้วก็น่าเกลียดที่ความเปลี่ยนแปลงของมัน.

ฉะนั้นคำว่า ทุกข์ แปลว่า ดูแล้วน่าเกลียด ; แม้
ว่าจะไม่มีชีวิตวิญญานอะไร มันน่าเกลียดอยู่ที่มันมีความ
เปลี่ยนแปลง หลอกหลวง ; จึงพูดได้ว่า ชื่นชอบว่าความทุกข์
แล้ว ไม่ว่าในแง่ไหน ในความหมายไหน มันจะน่าเกลียด
ไปเสียทั้งนั้น. ความทุกข์ที่เจ็บปวด ครอบงำร่ำร้องโอด
โอยอยู่นี้ มันก็เห็นชัดแล้วว่าน่าเกลียดน่าชังไม่งาม ก็ไม่
งาม. คุณร่ำร้องให้, คุณเป็นทุกข์ แล้วก็มันไม่รู้สึกลง.
นี้แม้แต่ก้อนหินก้อนนี้ ที่มันไม่มีชีวิตวิญญาน ไม่ร้อง
กรวดกรางโอดโอยอะไร ; แต่ถ้าดูแล้วมันก็มีลักษณะแห่ง
ความทุกข์ คือเปลี่ยนแปลง แล้วก็น่าเกลียด แล้วมันก็ไม่
งาม นี่หมายความว่า บุคคลนั้นดูด้วยสายตา ที่ประกอบ
ไปด้วยปัญญาตามทางธรรม ก็เห็นว่าสังขารทั้งปวง
ที่มีชีวิตจิตใจหรือไม่มีชีวิตจิตใจ มันก็ไม่น่าพอใจ ไม่น่า
งดงามอะไร ; เพราะมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย จึงเรียกว่า

เป็นทุกข์. สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, มันเป็นทุกข์ใน
ความหมายนี้ คือในความหมายว่า คุณแล้วมันไม่งาม.

ฉะนั้นเราจึงถือเอา ความหมายของคำว่าสุข ว่า
ตรงกันข้าม คือมัน น่าดู หรือมันงดงาม, แล้วความสุข
อันแท้จริงนั้น คือ ความสงบสุขเป็นสันติ ก็ยิ่งงาม มี
ความหมายมากในทางธรรม.

เราจะมีสติปัญญาอันละเอียดอ่อนกันเสียบ้าง ที่จะ
มีความรู้เรื่องอันละเอียดอ่อนอีกเหมือนกัน คือเรื่องของ
ศิลป, เรื่องที่ทำอะไรๆ ให้มันงดงาม. อย่าสักแต่ว่ามีกินมี
ปากอิ่มท้องแล้วมันก็พอแล้ว มันต้องมีการเป็นอยู่ทั้งงดงาม
ด้วย, แล้วก็ไม่ใช่งดงามแต่เพียงทางภายนอก ทางวัตถุ:
มีเครื่องแต่งตัวสวย มีบ้านสวย มีอะไรสวย แล้วมันจะพอ.
นั้นมันไม่พอ มันต้องมีเจ้าของบ้านที่สวยงามด้วย, เจ้าของบ้าน
ที่มีความงดงามอยู่ที่กาย วาจา ใจด้วย ทั้งหมดมัน จึงจะ
เป็นชีวิตที่งดงาม หรือที่ น่าดู.

เอาละ, เป็นอันว่า ตอนนี้เราทำความเข้าใจกันใน
ข้อที่ว่า ศิลปนั้นเป็นของละเอียดอ่อน และเป็นสิ่งที่จำ
ปรารถนา คือว่าควรจะต้องการ สำหรับทุกคนที่มีสติปัญญา

อย่างมนุษย์. ถ้าเป็นอย่างสัตว์เรขางาน ไม่มีความคิดนึก หรือความรู้สึก หรือมันสมอง ลึกซึ้งมาถึงความงามชนิดนั้น มันจึงไม่มีความรู้สึกที่เป็นศิลปะ. แต่เดี๋ยวนี้เป็นคน เป็นมนุษย์ แปลว่ามีใจสูง มันควรจะสูงพอที่จะรู้จักความเป็นมนุษย์นั้น ว่ามันสูง ว่ามันสวย ว่ามันงาม คือความที่ต้องมีศิลปะนั่นเอง.

ชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างงดงามต้องมีธรรมะ.

ทีนี้ก็ตามหัวข้อที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นนั้นว่า ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ฉะนั้นพึงให้ชื่อว่า มีชีวิตอยู่ในโลก ก็ต้องมีชีวิตอยู่ในโลกอย่างงดงาม ไม่ใช่อย่างที่จะปล่อยตามบุญตามกรรมได้. เราควรจะพิจารณาดูกันในเบื้องต้นเสมอว่า โลกนั้นมันคืออะไร? คำว่า “โลก” นี้ โลกแผ่นดินนี้ก็ไ้, เตกๆ ที่เขาเพิ่งเรียนในโรงเรียน คำว่าโลก เขาก็หมายถึงก้อนกลมๆ คือแผ่นดินนี้. แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่เรียนธรรมะธัมโมะไรมากไปแล้ว; คำว่า โลก นั้นมันเลยไปถึง สัตว์โลก คือสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในโลก, แล้วละเอียดมากไปกว่านั้น โลกมันก็คือชีวิตที่มารวมๆ กันเข้าทั้งหมด

นั่นเอง. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เอาชีวิตนั้นมารวม ๆ กัน
เข้า แล้วก็คือโลก; ฉะนั้น โลกก็คือชีวิตที่เอามารวม ๆ
กันเข้า นั่นเอง; นี่เราก็มีส่วนอยู่ในการที่รวมนั้นด้วย. โลก
คือชีวิตที่รวม ๆ กัน แล้วก็เกิดมีปัญหาลงมา ว่าการดำรง
ชีวิตอย่างไรจึงจะคงาม, ก็จะเป็นสุขสบายไม่มีความทุกข์
นั่นคือปัญหา.

ฉะนั้นโลกก็คือสิ่งที่มีปัญหาว่าจะอยู่กันอย่างไรร
จะคงาม; มันไม่เพียงแต่ชีวิตที่มารวม ๆ กันอยู่เฉย ๆ เสีย
แล้ว, มันได้สร้างปัญหาลงมา. เพราะการที่มายุ่รวม ๆ กัน
นี้มันไม่คงาม ถ้าไม่มีธรรมะสำหรับการอยู่รวม ๆ กัน
อย่างถูกต้อง; ฉะนั้นเรา ต้องมีธรรมะข้อนี้ ซึ่งเรามา
เรียกกันเสียใหม่ว่า ศิลปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.

ปัญหาของโลกมีทั้งตามธรรมชาติและวิวัฒนาการ.

โลกนี้มีปัญหาตามธรรมชาติ, ชีวิตมีปัญหายู่ตาม
ธรรมชาติมาครบถ้วน. ขอให้มองดูกันในแง่ก่อน ว่า
โลกนี้มันมีปัญหายู่ตามธรรมชาติ มากพออยู่แล้วเหมือนกัน,
คือว่าเราเกิดมานี้ มันต้องต่อสู้ตลอดเวลา. ตั้งแต่อยู่ใน

ท้องแม่ มันก็มีการกินรันท่อสู้, กลอดออกมา ก็คือการกิน
 รันท่อสู้: ต้องต่อสู้กับดินฟ้าอากาศ, ต้องต่อสู้กันกับทุก
 อย่างที่มาแวดล้อม, ต้องต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ. ตามปรกติ
 ธรรมชาติเราก็ต้องกินอาหาร, เราก็ต้องหาอาหาร, เราต้อง
 บริหารร่างกายให้มันถูกต้อง มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้;
 ฉะนั้นตามธรรมชาติมันก็มีปัญหาอยู่แล้ว.

ที่นี้พอเกิดมาแล้วมาอยู่รวมกันเป็นโลก ปัญหา
 ที่มากไปกว่าธรรมชาติมันก็เกิดขึ้น ที่เรียกว่า ปัญหาทาง
 การเมือง; หมายความว่า เมื่อมาสัมพันธ์กันเข้า มันก็มี
 ปัญหาใหม่แปลกออกไป ที่เรียกว่าวิวัฒนาการมากไปกว่า
 ธรรมชาติ. เกี่ยวกับมนุษย์เราในโลก มีวิวัฒนาการด้วยสติ
 ปัญญา มีนั่นมีนี่ อย่างนั้นอย่างนี้ จนเพื่อจนเกิน จนได้
 เปรียบแก่กิเลส จะต้องต่อสู้กับกิเลสยากมากไปกว่าเดิม
 ซึ่งเพียงแต่ต่อสู้กับธรรมชาติ. เกี่ยวกับต้องมาต่อสู้กับกิเลส
 คือความโง่ของมนุษย์ ที่ทำอะไรที่ไม่ควรจะทำขึ้นมามากมาย
 ให้มีปัญหากเกิดขึ้นมากมาย; เกี่ยวกับการกินอาหาร เกี่ยว
 กับการนุ่งห่ม เกี่ยวกับการอยู่อาศัยใช้สอย เกี่ยวกับการบำบัก
 โรคร้ายไข้เจ็บ; ปัญหาเหล่านี้มากกว่าแต่ก่อน.

ที่^๕ที่ว่ามันโง่ ขออภัยใช้คำว่า มันบ้าหนักขึ้นไปอีก ก็คือ สิ่งประเล้าประโลมใจ; ธรรมชาติของจิตมันก็ต้องการ การประเล้าประโลมอยู่แล้ว; ที่^๕นี้ มนุษย์ก็ขยายการกระทำที่ เป็นการประเล้าประโลมใจ นี่มากไปเกินกว่าที่จำเป็น ซึ่ง ท่านทั้งหลายก็เห็น ๆ กันอยู่แล้ว ว่ามันคืออะไรบางอย่าง ที่มนุษย์ ได้ทำขึ้นมา สำหรับประเล้าประโลมใจ, จนเพื่อจนเกิน แล้ว อัน^๕นี้เองเป็นต้นเหตุแห่งความทุจริตคอร์รัปชั่น, ความไม่ซื่อตรงต่อความเป็นมนุษย์ของกันและกัน เต็มไปทั้งโลก. ^๕นี่คือปัญหาที่ออกมาจากวิวัฒนาการของมนุษย์นั้น ยิ่งใน ปัจจุบัน^๕ยิ่งมากขึ้น เหมือนกับวัง ตอนที่แรก ๆ มีโลก เป็นคนป่าอยู่ มันก็ไม่ค่อยมีปัญหาอย่าง^๕นี้. พอมนุษย์เริ่ม เจริญ เริ่มเจริญทางวัตถุ ปัญหา^๕ก็มาก; ^๕เดี๋ยว^๕นี้เจริญ จนเพื่อ ^๕ปัญหามันก็เพื่อเหมือนกัน. ฉะนั้นเราจึงแก้ปัญหา เหล่า^๕นี้ไม่ได้ เพราะว่ามัน เป็นบ่วงเป็นทาสของกิเลส มาก เกินไป ก็เลยมีปัญหา ยากที่สุดที่จะอยู่ในโลกชนิด^๕นี้ ให้เป็นปรกติได้.

ฉะนั้น เรามีปัญหา^๕ทั้งส่วนตัวเรา เฉพาะตัวเรา คนหนึ่ง^๕นี้ กับปัญหาประเภทหนึ่ง แล้วเราก็มีปัญหาเกี่ยวกับ

สังคม คือการผูกพันกันเข้าเป็นสังคม กระทั่งเป็นโลกทั้งโลกที่มีการเนื่องกัน. เกียวนี้เรามองให้ที่เราจะเห็นว่า มันมีการผูกพันกันทั้งโลก มีอะไรเกิดขึ้นที่ไหน ที่มุมโลกไหน แล้วผลที่มันสะท้อนออกมา นั่นมันถึงทั่วกันไปทั้งโลก; ฉะนั้นคนเขาจึงกลัว ว่าสงครามมันจะเกิดขึ้นที่ไหน แล้วก็มีผลสะท้อนไปทั่วทั้งโลก. เพราะว่า โลกมันเล็กลงทุกที คือการคมนาคมมันวิเศษมากขึ้นทุกที จนโลกมันเล็กแล้ว. ก่อนนี้ถ้าจะไปเที่ยวทั่วโลก เขาว่าต้องแล่นเรือถึง ๓ ปี กว่าจะรอบโลก; เกียวนี้เราไปได้ใน ๓ วัน, ถ้าเครื่องบินขึ้นตีมันก็สักวันครึ่ง มันก็จะไปรอบโลกได้ โลกมันก็เล็กลงเพราะเหตุนี้. ฉะนั้น ปัญหาจึงมาถึงกันหมด ก็เรียกว่ามัน เป็นโลกที่อยู่ยากมากขึ้นทุกที; แล้วเราต้องเก่ง ต้องฉลาด ให้ทันกัน จึงจะอยู่ในโลกชนิดนี้ได้.

ต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลกโดยไม่เป็นอันตราย.

นี่โลกคืออะไร? โลกคือชีวิตที่มารวมๆ กัน แล้วก็ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิต มีปัญหาทั้งทางธรรมชาติ, มีปัญหาทั้งที่มนุษย์ทำขึ้นมาผิดธรรมชาติ, มันก็มีปัญหาทั้ง

ส่วนตัวและส่วนรวมผูกพันกัน. สรุปลแล้วโลกนั้นมันก็ไม่
ใช่ะไรอื่น; โลกนี้คือกลุ่มแห่งปัญหาซับซ้อน ยุ่งเหยิง
สา่งไม่ออกแล้วมันจะอยู่กันอย่างไ.

นี้เมื่อเรามีหน้าที่ที่ยังจะต้องอยู่ในโลกนี้ จะต้อง
ดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาทั้งที่กล่าวแล้ว;
เราจะต้องอยู่ในท่ามกลางปัญหา โดยไม่ต้องเป็น
อันตราย ไม่ต้องถูกระทบกระเทือนด้วยปัญหา จะ
เรียกว่าเป็นศิลปินหรือไม่ ถ้าเราอยู่ได้, อยู่ได้ดีนี้ จะเรียกว่า
มีชีวิตอย่างศิลปินหรือไม่? ใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า ถ้าอยู่
ได้ดี มันก็ต้องเก่งมาก ขนาดเป็นยอดของศิลปินทีเดียว.
ฉะนั้นเราจึงพูดกันถึง ศิลปินสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก
โดยเฉพาะแห่งยุคปัจจุบัน.

เมื่อโลกมันมีปัญหามาก มันก็เหมือนกับว่า มัน
ระเกะระกะไปด้วยหนาม หรือด้วยของแหลมคม ที่จะยก
ทำคนที่อยู่ในโลก. ลองกิดคุสก์แวบหนึ่งก็พอจะเห็นได้
ว่าเราจะต้องระมัดระวังตัวมากขึ้นทุกที; ความปลอดภัย
ไม่รู้หายไปไหนหมด โดยเฉพาะในบ้านในเมืองที่เจริญ;
เช่นเมืองหลวง เต็มไปด้วยอันตราย, แม้กลางวันแสกๆ

บนถนนหนทาง, กระทั่งอยู่ในบ้านในเรือน ในห้องในหับ
ของตน ก็ยังมีอันตราย, เรียกว่ามันแปลกจากแต่ก่อนมาก.

ที่นั่นยังมีอันตรายชนิดอื่นที่มองไม่เห็นตัว;
เช่นที่จะทำให้เราประสบกันเข้ากับ โรคภัยไข้เจ็บ ความ
หมดเปลือง ความวินาศฉิบหาย วิบัติอะไรต่างๆ^{นี้} อีก
มากมายหลายอย่าง. ^{นี้}เรียกว่าโลกสมัยนี้มันเต็มไปด้วย
อันตราย; เราจะอยู่ในโลกนี้โดยไม่ประสบอันตรายได้
อย่างไรรู้. เราต้องเก่งมาก เราต้องฉลาดมาก จึงจะมี
ชีวิตอยู่ในโลกนี้ ชนิดที่ไม่ไปโดนกันเข้ากับหนาม, หรือ
ว่าอันตราย ที่มีอยู่ทั่วโลก.

วิธีที่จะอยู่ในโลกโดยไม่เป็นอันตราย :-

ข้อที่หนึ่ง อยู่ในโลกโดยไม่ถูกเขี้ยวของโลก.
มีรูปภาพในตึกโรงมหรสพทางวิญญาณ อยู่ภาพหนึ่ง
ซึ่งมีความหมายมาก ขอให้ทุกคนสนใจ ว่าอยู่ในโลกเหมือน
กับลี้ญ์อยู่ในปากงู ไม่ถูกเขี้ยว; มันเป็นภาพพจน์หรือ
อุปมา ที่ให้ความหมายดีมาก, ว่าลี้ญ์มันอยู่ในปากงู คือ
อยู่ระหว่างเขี้ยว แต่มันไม่เคยถูกกับเขี้ยว; เพราะว่า

อยู่อย่างมีศิลป์ จะโดยเจตนาหรือไม่โดยเจตนา^{นั้น} เราไม่
ต้องไปรู้. เรา^{รู้}แต่ว่า^{สิ่ง}นั้น^{ไม่}เคยถูก^{สิ่ง}เขี้ยว^{จะ}นั้น^{เรา}จึง
อยู่ในโลก^{นั้น}เหมือน^{สิ่ง}นั้น^{นั้น} มัน^{ไม่}ถูก^{สิ่ง}เขี้ยว^{จะ}.

เราอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วย^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}โลก, พิษสง
อันตรายของโลก^{นั้น}เต็มไปด้วย^{สิ่ง}หมก แล้ว^{เรา}ก็^{ไม่}ถูก^{สิ่ง}กับ^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}
โลก. ^{นี้}เรียกว่า^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}โลก อยู่ใน^{สิ่ง}ระหว่าง^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}โลก
โดยไม่^{สิ่ง}ถูก^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}โลก; ^{นี่}คือ^{สิ่ง}ศิลป์แห่ง^{สิ่ง}การมี^{สิ่ง}ชีวิต
อยู่ใน^{สิ่ง}โลก. ^{ข้อ}แรก โดย^{ไม่}ต้อง^{สิ่ง}ถูก^{สิ่ง}เข้า^{สิ่ง}กับ^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}
โลก. คน^{หนุ่ม}คน^{สาว}ระ^{วัง}ให้^{ดี} มี^{โอกาส}ที่^{จะ}ถูก^{สิ่ง}กับ^{สิ่ง}เขี้ยว
ของ^{สิ่ง}โลกมากกว่า; ^{จะ}ต้อง^{สิ่ง}ศึกษา^{ให้}เข้า^{สิ่ง}ใจ^{สิ่ง}ว่า^{สิ่ง}อะไร^{เป็น}
อะไร แล้ว^{ก็}อยู่^{อย่าง}เฉลียวนฉลาด, ^{ไม่}ถูก^{สิ่ง}กัน^{สิ่ง}กับ^{สิ่ง}เขี้ยว
ของ^{สิ่ง}โลก, ^{ไม่}ต้อง^{สิ่ง}มานั่ง^{สิ่ง}ร้อง^{สิ่ง}ไห ^{ไม่}ต้อง^{สิ่ง}ไป^{สิ่ง}กระ^{สิ่ง}โศก^{สิ่ง}น้ำ^{สิ่ง}ตาย
^{ไม่}ต้อง^{สิ่ง}แขวน^{สิ่ง}คอ^{สิ่ง}ตาย ^{ไม่}ต้อง^{สิ่ง}ยิง^{สิ่ง}ตัว^{สิ่ง}เอง^{สิ่ง}ตาย. ^{นี่}ก็^{เรียกว่า}มัน^{นั้น}
อยู่ใน^{สิ่ง}โลกอย่าง^{สิ่ง}ไม่^{สิ่ง}ถูก^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}โลก. ^{ท่าน}ไป^{สิ่ง}กิด^{สิ่ง}ตุ^{สิ่ง}เถอะ ^{จะ}
เห็น^{สิ่ง}ได้ว่า^{สิ่ง}มัน^{นั้น}ยัง^{สิ่ง}จำ^{สิ่ง}เป็น^{สิ่ง}ยัง^{สิ่ง}ขึ้น^{สิ่ง}ทุก^{สิ่ง}ที่ ^{สำหรับ}โลก^{ยุค}ยุค^{นี้}ปัจจุบัน^{นี้}
^{นี้}ข้อ^{หนึ่ง}แล้ว ^{เรา}มี^{สิ่ง}ชีวิต^{อยู่}ใน^{สิ่ง}โลกโดยไม่^{สิ่ง}ถูก^{สิ่ง}เขี้ยวของ^{สิ่ง}
โลก.

ที่หมองดูอีกแง่ถัดไป ข้อที่สอง อยู่ในโลกโดย
การกินเหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด;

โลกนี้มันเต็มไปด้วยเหยื่อล่อ ให้เกิดความ
อรร้อย ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทาง
ผิวหนังบ้าง ทางจิตใจบ้าง, เต็มไปด้วยความเฮอร์อรร้อยที่จะ
ล่อ; แล้วสัตว์เหล่านั้นก็ทนไม่ได้ ก็ไปกินเข้า แล้วก็ติดเบ็ด
คือความทุกข์. เราจะทำอย่างไร ที่จะเป็นเหมือนปลาที่
มันฉลาดเป็นพิเศษ กินแต่เหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด. เต็มวัน
มันเป็นปลาโง่ทั้งนั้นแหละ ไปกินเหยื่อเหล่านั้นเข้า
แล้วก็ติดเบ็ด คือความทุกข์ ไม่มากก็น้อย ไม่ทางกาย
ก็ทางจิต, โดยมากก็คือความระทมทุกข์ เพราะไปเป็น
ทาสของเหยื่อ คือติดเบ็ด.

พึงรู้จักเหยื่อของโลก

ในโลกนี้มี ๓ เรื่อง อาตมาเคยสรุปให้ฟัง ให้จำ
กันไว้เป็นหลักง่ายๆ ว่า สาม ก. ก. กิน แล้ว ก. กาม แล้ว
ก็ ก. เกียรติ. เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี่เป็น
เหยื่อของโลก ในโลกได้ทั้งนั้น.

เรื่องที่ ๑ เรื่องกิน กิ๋อย่าให้มันติดเบ็ด เกิด
ปัญหาขึ้นเพราะการกิน วินาศไปเพราะการกิน; โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งกินที่ไม่ต้องกิน เช่นกินเหล้า หรือกินอะไรที่มัน
มากเกินไปจนจำเป็น ที่มันไม่ต้องกิน แม้แต่กินอาหารก็กิน
กันจนเกิน จนเสียนิสัยที่จะต้องกินเกิน, กินแพง จนเงินเดือน
ไม่พอใช้. นี่กิ๋อย่าให้มันมีลักษณะเหมือนกับติดเบ็ดในโลก
เกี่ยวกับการกิน.

ที่นี้เรื่องที่ ๒ เรื่องกาม นีมันไม่ใช่เรื่องจำเป็น
แต่มันก็เกินกว่าที่มนุษย์จะบังคับได้; เพราะธรรมชาติ
มันเป็นผู้กำหนดมา มันใส่อวัยวะภายในของคนเราบางอย่าง
มา, ต่อมาเกลนด่ประเภทนั้น ซึ่งจะต้องเกิดความรู้สึกใน
ทางกาม หรือทางเพศขึ้นมา อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้,
แล้วธรรมชาติอันสูงสุด หรือพระเจ้าบันดาลเหนือมนุษย์
ใส่สร้อยสูงสุดมาในสิ่งที่เรียกว่ากาม เพื่อให้คนหลง,
แล้วก็ตกเป็นทาสของกาม, แล้วก็ทำหน้าที่ที่น่าเกลียดน่าชัง
สกปรก เหน็ดเหนื่อยที่สุด คือการสืบพันธุ์.

ถ้าไม่มีอะไรมาล่อมาหลอกกันขนาดหนัก ก็อรส
แห่งกามแล้วคนก็ไม่สืบพันธุ์ พันธุ์มันก็สูญ. ธรรมชาติ

ไม่ต้องการให้สูญพันธุ์ หรือพระเจ้าไม่ต้องการให้สูญพันธุ์
ก็ใส่เรื่องกามาในชีวิตนี้อย่างเหนียวแน่น, อย่างทุกคนก็
ตกอยู่ใต้อานาจ. ฉะนั้นถ้าเราไม่รู้เท่าทัน เราก็ตกเป็น
ทาสของกาม, มันก็ติดเบ็ดของกาม. ถ้ารู้เท่าทันกิน
เหยื่อไม่ติดเบ็ด, บริโภคกามโดยไม่ต้องรับโทษทุกข์
เพราะกาม กิตติ ก็เรียกว่าความมั่งคั่งได้.

ที่นี้ เรื่องที่ ๓ คือ เรื่องเกียรติ, คนเราหลงใหลใน
เกียรติ. ถ้าเรื่องกินหมดไปแล้ว เรื่องกามหมดไปแล้ว
ก็มาติดเรื่องเกียรติ, หลงเกียรติ ยอมตายเพราะเกียรติ;
นั่นมันก็ไม่มั่งคั่ง. ถ้าจะมีเกียรติอย่างที่ไม่ต้องทุเรศตา
มันก็จะน่าดูและมั่งคั่ง.

ฉะนั้น กินเหยื่อแล้วก็ไม่ติดเบ็ดของเรื่องกิน
เรื่องกาม และเรื่องเกียรติ นี่เป็นศิลปะอย่างยิ่ง ใน
การที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้. นี่เป็นแง่หนึ่งที่ต้องมอง
เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในโลกให้มั่งคั่ง.

ที่นี้แง่ถัดไป ข้อที่สาม อยากจะพูดว่า อยู่ในโลก
โดยเป็นผู้ชนะโลก.

พูดได้ว่า คนในโลกทั้งหมดก็ว่าได้ อยู่ในโลกอย่าง
ผู้พ่ายแพ้, พ่ายแพ้ต่ออำนาจของโลก, สิ่งหลอกหลวงยั่ววน
ของโลก, ทนทุกข์ขมแถมกันไปทั้งนั้น. นี่เราจะมีศัลป
อยู่ในโลกอย่างผู้มีชัยชนะเหนือโลกตลอดเวลา, เราจะ
ไม่พ่ายแพ้แก่โลก, เราไม่ต้องหนีโลก.

คำว่า หนีโลก นั้นเป็นคำพูดที่โง่เขลาที่สุด; เช่น
ว่า บวชนี้โลกนั้นเป็นไปไม่ได้ในทางพุทธศาสนา บวชนี้เพื่อ
เอาชนะโลก, เพื่อหาวิธีที่จะเอาชนะโลก; ไม่ใช่บวชนี
โลก, บวชนี้โลกนั้นคนโง่พูด พูดตามความคิดของเขา
เอง. เกียวน้อยในโลก ไม่ต้องหนีโลก เพราะว่าอยู่อย่าง
ผู้ชนะโลก, มีชัยชนะเหนือโลกทุกอย่าง : เรื่องกิน เรื่อง
กาม เรื่องเกียรติ เรื่องเป็นอยู่ในแบบไหน, เราก็เป็น
ผู้ชนะได้. โลกไม่บีบคั้นเราได้; เพราะฉะนั้นเราไม่ต้อง
หนีโลกไปบวชดอก. ธรรมะมีไว้สำหรับให้คนอยู่ในโลก
อย่างผู้มีชัยชนะ, อยู่ในโลกด้วยชัยชนะ.

นี่คือธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมะของพระพุทธ
เจ้ามีวัตถุประสงค์ ให้คนอยู่ในโลกโดยมีชัยชนะอยู่
เหนือโลก. ฉะนั้นคนที่ไม่รู้จัก มันใช้ไม่เป็น ก็พ่ายแพ้

แล้วก็ว่าหนีโลกไปบวช นี่ยิ่งโง่ ๒ เท่า ๓ เท่า. ธรรมะ
ต้องการให้อยู่ในโลกนี้ เอาชนะทุกอย่าง : เรื่องกิน เรื่อง
กาม เรื่องเกียรติ เรื่องอะไรก็ตามที่มันมีอยู่ในโลก. เราจะ
ต้องอยู่อย่างชนะ; ไม่ใช่ชนะอย่างบ้าบิ่น ชนะอย่างโง่เขลา,
อันนั้นมันก็ใช้ไม่ได้. มันต้องชนะจริงๆ ก็มันไม่
สร้างปัญหาขึ้นมา อยู่ได้อย่างสะดวกสบาย.

ถ้าอยู่ในโลกด้วยความพ่ายแพ้ มันก็เหมือนตก
นรกแหละ, มันตกนรกอยู่ที่ในโลก ซึ่งอยู่ด้วยความพ่าย
แพ้. ถ้าเราอยู่ในโลกด้วยชัยชนะ มีศिल्ป แล้วก็
เหมือนกับอยู่ในสวรรค์ ใต้เหมือนกัน, มีวิธีการทำให้จิต
ใจอยู่ด้วยความพอใจ ความสนุกสนาน เยือกเย็นเป็นผาสุก;
นี่ชนะโลก มีหลักธรรมะมากพอ ที่จะเอามาใช้ ให้เป็น
ผู้ชนะโลก อยู่ในโลก.

สิ่งที่ทำให้อยู่ในโลกด้วยความพ่ายแพ้
ที่เราจะพ่ายแพ้ก็คือสิ่งที่มันมีคุณค่าในทางหลอก
ลวง ยั่ววน ที่หลอกลวงนักมี, และที่เป็นสภาวะตามธรรม
ชาติมันก็มี, ท่านรู้ไว้เถิดว่ามัน มีอยู่ ๒ ฝ่ายที่เราจะแพ้มัน.

ฝ่ายที่ ๑ ก็คือที่มนุษย์สมมติ หลงยึดถือปฏิบัติกันขึ้นมาเอง เขาเรียกกันว่า โลกธรรม-ธรรมที่มีอยู่ในโลก, คือสิ่งที่มีอยู่ในโลก เรียกว่า โลกธรรม. ยกตัวอย่างไว้เป็นเรื่อง ได้ลาภ แล้วก็เสื่อมลาภ, ได้ยศได้เกียรติ แล้วก็เสื่อมยศเสื่อมเกียรติ, ได้สรรเสริญ แล้วก็ได้นินทา, แล้วก็ได้สุขได้ทุกข์, ก็แยกเป็น ๔ กุญแจ รวมเป็น ๘ เรียกว่า โลกธรรม ๘.

ใครบ้างที่ไม่กระทบกันเข้ากับโลกธรรม? ถ้าอยู่ในโลกมันต้องกระทบกันเข้ากับโลกธรรม; เพราะว่าในโลกมันมีสิ่งนี้เป็นลักษณะของมัน.

เราได้ลาภแล้วเสื่อมลาภ; คนโง่มันแพ้ทั้งขึ้นทั้งล่อง. เมื่อได้ลาภ มันก็เอามาสำหรับเป็นบำเหน็จ, ไปยึดมันถือมัน หึงหวง อิจฉาริษยาอะไร เพราะการได้ลาภ, แล้วก็วิตกกังวลในลาภที่ได้มา แล้วมันก็เป็นโรคประสาท เพราะลาภที่มันได้มานั่นเอง นี่มันพ่ายแพ้แก่การได้ลาภ.

ที่นี้พอเสียลาภ มันก็มาร้องไห้ร้องห่ม ตีอกชกหัว เป็นทุกข์ทรมาน ไปฆ่าตัวตายเพราะการเสียลาภก็มีเป็นทุกข์อย่างยิ่ง. นี่มันก็แพ้แก่โลกในการเสียลาภ. ได้

ลามมาก็แพ้ เสียลาไปก็แพ้ แพ้ทั้งชนทั้งล่อง; นี่เป็น
เรื่องของคนโง่.

ที่ไต้ยศแล้วเสื่อมยศ มันก็เหมือนกันอีก. ไต้ยศ
สำหรับมาโง่มาหลง มาเป็นสุนัขบ้า, แล้วก็เสื่อมยศเสียยศ
ไป มันก็มาเป็นทุกข์ทรมานอยู่ นี่เรียกว่าแพ้ทั้งชนทั้งล่อง.

นี้ ได้สรรเสริญได้นินทา เขาสรรเสริญมันก็เลิ
เจิง โง่กว่าเดิม, เขาินทาว่าร้ายมันก็โกรธแค้นและเป็น
ทุกข์ มันแพ้ทั้งชนทั้งล่อง.

ได้ความสุขความทุกข์ ได้สุขมาสำหรับโง่, ได้
ความทุกข์มาสำหรับทนทรมาน.

ฉะนั้นเราจะรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด ไม่มาทำให้
เกิดแพ้ทั้งชนทั้งล่องอย่างนี้ได้; อย่างนี้เรียกว่าเราชนะ

โลก ในแง่ของการปรุ้งแต่งในโลก หรือที่มนุษย์ทำขึ้นมา
สมมติขึ้นมา บัญญัติขึ้นมา อย่าไปแพ้มัน.

ฝ่ายที่ ๒ ที่ว่าในแง่ของธรรมชาติ สภาวะธรรม
ตามธรรมชาตินี้ ก็อย่าไปแพ้มัน; เช่นว่า ต้องเกิด
ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย อย่างนี้ อย่าต้องไปร้องให้เป็นทุกข์
เพราะเหตุนั้น มันจะโง่, มันเป็นของธรรมดาที่ว่าจะต้อง

เกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย หรือมีอะไรแทรกอยู่ใน
ระหว่างนั้นอีกมากมาย อย่าไปแพ้นั่น.

วิชาของพระพุทธเจ้าได้ทรงประทานมาให้ครบ
ถ้วนแล้ว สำหรับจะเอาชนะ ความเกิด ความแก่ ความ
เจ็บ ความตาย คือข้อที่พระพุทธองค์ทรงกำชับอย่างยิ่งว่า
พวกเธอจงไปประกาศพรหมจรรย์ ให้มีความงามในเบื้องต้น
ท่ามกลาง และเบื้องปลาย นั้นแหละ. ถ้าภิกษุเหล่านั้น
ไปประกาศพรหมจรรย์ได้ตามนั้นจริง ก็คือการไปแจก
ยา หรือเครื่องคุ้มกัน ให้มนุษย์ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะ
การเกิด แก่ เจ็บ ตาย, แล้วก็รับเอาพรหมจรรย์ หรือยา
อันวิเศษนี้ เอามาใช้ประจำชีวิตของเรา; เราก็ไม่ต้องแพ้
แก่โลก ในสภาวะธรรมดา เช่นการที่ต้องเกิด ต้องแก่
ต้องเจ็บ ต้องตาย.

เดี๋ยวนี้อะไรนิดหนึ่งก็เป็นทุกข์เดือดร้อน ร้องไห้
ร้องให้ เพราะความเจ็บไข้, แม้แต่เพราะความชรา ก็ตื่นนอน
ทนทานอยู่ ต่อสู้อย่างโง่เขลา มันก็ยังมีปัญหา; แม้ความตายนี้ มันก็ไม่ควรจะมีปัญหา ให้เดือดร้อน
กระวนกระวาย ควรจะตายอย่างมีศิลป์. พุทแล้วมันก็จะ

นำหัว. คนบางคนคงจะนึกหัวอยู่ในใจ ว่าให้ตายอย่างมีศิลปะ. ก็ตายอย่างชนิดที่ไม่มีมีความหมายอะไร มาสู่เชิงจิตใจของเราให้เป็นทุกข์. เราสามารถจะหัวเราะเยาะความตายหรือพูดอีกทีหนึ่งกว่า กวักมือเข้ามาๆ มาต่อสู้กัน; นี่ตายอย่างมีศิลปะ.

ถ้ามีธรรมะจริง มันตายเสร็จแล้วก่อนแต่ร่างกายตาย, ตัวกู ตัวตน นั้นมันตายเสร็จแล้วก่อนแต่ร่างกายตาย; นั่นคือผลของการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า. ฉะนั้นความตายเลยไม่มีความหมาย; เอาชนะความตายได้ เอาชนะมัจจุราชได้ เพราะการปฏิบัติธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือเรื่องสัจจญาณ เรื่องอนัตตา นั่นเอง.

รูปภาพที่น่าดูที่สุด ในติกหลังนี้ก็มี คือ ภาพเรื่องหนวดเต่า เขากระต่าย นอกบ แต่ว่าคนโง่ไม่รู้เรื่องแน่; เพราะคนโง่ไม่อยากจะดูเรื่องนี้ด้วย พอได้ยินก็สั่นหัวเสียแล้ว, เพราะเขาทำให้คนฉลาดดู. ขอร้องให้ดูกันเสียใหม่อีกทีว่า เรื่องหนวดเต่า เขากระต่าย นอกบ นั้นมันเป็นอย่างไร; นั่นแหละคือเรื่องชนะความตาย.

เอาละ, เป็นอันว่าเราดำรงชีวิตอยู่ในโลก โดยมีชัยชนะอยู่เหนือโลกตลอดเวลา, ไม่ต้องแพ้แก่โลก ไม่ต้องหนีโลก ซึ่งมันหนีไปไหนไม่ได้ มันพูดแต่ปาก, ทั้งในแง่ของการปรุงแต่งโดยมนุษย์, กระทั่งในแง่ของการเป็นไปเองตามธรรมชาติ ของสิ่งที่มีมันเป็นธรรมชาติ. ^๕นี่คือ

การดำรงชีวิตอยู่ในโลก ชนิดที่ไม่พ่ายแพ้แก่โลก อยู่เหนือโลก อยู่อย่างไม่ถูกเขี้ยวของโลก อยู่อย่างกินเหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด อยู่อย่างที่ว่า ชนะปัญหาทุกอย่างในโลก อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

....

....

....

....

เอ้า, ที่นั่นมันเป็นหัวข้อที่คลุม คลุมกว้างมากเกินไป. เราควร จะยกตัวอย่างเฉพาะเรื่อง มาพูดกันบ้าง ให้เป็นที่เข้าใจ ว่ามันเช่นอะไรบ้าง, หรือมันเกี่ยวกับอะไรบ้าง ให้มาเป็นตัวอย่าง. อาตมาจะยกมาสัก ๔ อย่าง คือเรื่อง การงาน เรื่องทรัพย์สินสมบัติ เรื่องครอบครัว และเรื่อง การเสวยสุข.

๕ เรื่องการงาน.

เรื่องที่ ๑ คือเรื่องการงาน ชีวิตมันต้องมีการงาน การงานโดยธรรมชาติ, ที่ต้องทำตามธรรมชาติ

โดยไม่รู้สึกตัว นี่ก็เป็นการงานประเภทหนึ่ง. แล้ว
 การงานอีกประเภทหนึ่ง เราทำอยู่ด้วยความรู้สึก, แล้ว
 ก็จะฝืนความรู้สึก เพราะเราขี้เกียจทำการงาน, การงาน
 ที่ตามธรรมชาติ.

เช่นว่าเราต้องทำอะไรอย่างหนึ่ง ที่ให้ร่างกาย
 มันปรกติสบายมีชีวิตอยู่ได้; เช่นนอนมากแล้วมันก็
 ต้องลุกขึ้นนั่ง นั่งนานนักมันก็ต้องลุกขึ้นยืน ยืนมากนักก็
 ต้องเดิน ซึ่งมันต้องทำ ไม่อย่างนั้นชีวิตมันปรกติไม่ได้.
 เราต้องอาบน้ำ เราต้องถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, เราจะต้องทำ
 การงาน คือการบริหารกาย ทั้งอย่างน้อยๆ เล็กๆ น้อยๆ
 และอย่างใหญ่ๆ ที่เราจะต้องทำ. เมื่อเราจะต้องกินอาหาร
 เราก็ต้องหาอาหาร มันก็มีงานมากขึ้น หรือว่ามันเนื่อง
 กับผู้อื่นกว้างออกไป. การงานมันก็ขยายตัวออกไป รวม
 แล้วก็เรียกว่าการงาน.

เพื่อให้มองเห็นว่า การงานนั้นมันคู่กับชีวิต
 หรือมันเป็นอันเดียวกับชีวิต ชีวิตต้องเป็นการงาน การงาน

ต้องเป็นชีวิต; ถ้าไม่มีการงาน ชีวิตมันอยู่ไม่ได้.
เป็นอันว่าเราเลิกการงานไม่พ้น แต่ก็ไม่มีใครที่ชอบทำการ
งาน, ทุกคน^๕ก็เกียจทำการงาน. พูดยัง^๕นี้จริงหรือไม่จริง
ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนไปคิดดู ที่อาตมาพูดว่า ทุกคนมัน^๕
เกียจทำการงาน.

ที่ทำการงานอยู่บ้างนั้น เพราะความจำเป็นบัง
คับ; เช่นกลัวเมียคำ จึงไปทำการงาน อย่าง^๕นี้ หรือมัน
ไม่มีอะไรจะกิน ก็ต้องไปทำการงาน. ที่ทำการงานเป็น
ข้าราชการ เป็นชาวนา ชาวสวน เพราะว่าความจำเป็น
บังคับ^๕ทั้งนั้นแหละ; เนื้อแท้มันไม่ได้รักที่จะทำการงาน
ให้เหน็ดเหนื่อย มันอยากจะนอนพักผ่อนเล่นหัว คือไม่ทำ
การงาน.

เราจึงมองเห็นว่า คนยังโง่มากที่ไม่รักการงาน;
เดี๋ยว^๕นี้ทำด้วยความจำเป็นบังคับ มันก็อดทนรอกันนั่นเอง.
ฉะนั้น ทุกคนทนรอกอยู่ตลอดเวลา คือต้องทำการงาน
ด้วยการฝืนความรู้สึก, มันไม่อยากทำงาน ก็ต้องไปออฟฟิศ

เพราะว่าต้องเบิกเงินเดือนมากขึ้น; ถ้าไม่ทำงานมันไม่มีเงินเดือน อย่างนี้เป็นต้น. มันก็ต้องทนทำงาน, ทนไปทำงานนั้นคือการทนรอก นี่คนโง่จะต้องทนรอกการทำงาน ตลอดปีตลอดชาติ.

ถ้าคนรู้ธรรมะ มีธรรมะ จะเห็นว่า การงานนั้นคือชีวิต, การงานนั้นคือการทำหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ. นั่นคือการปฏิบัติธรรม มันก็เลยสนุกในการทำงาน, สนุกในการทำงาน. เมื่อทำงานสนุก ไม่สนุกเมื่อเลิกงาน หรือไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ นั่นเป็นเรื่องบ้า, เห็นเป็นเรื่องบ้าไปเลย; แม้ต้องทำงานอยู่ที่ออฟฟิศ หรือในโรงงาน ในที่ทำงานทั้งหลาย มันกลับสนุก. คนนี้ไม่ทนรอกเลย, ไม่ทนรอกการทำงาน, แต่กลับได้สวรรค์แห่งการงาน มีความสุขสนุกสนานพอใจอยู่ในการกระทำงาน. นี่ก็คือศิลปะแห่งการดำรงชีวิตอยู่ในโลก เกี่ยวกับเรื่องการงาน.

สรุปความสั้น ๆ ว่า การงานไม่เป็นการทรมานแก่บุคคลนั้น ซึ่งเป็นคนฉลาด. การงานเป็นนรก สำหรับคนโง่ทุกคน ที่ไม่ชอบการงาน : มานั่งทำงานอยู่ที่โต๊ะนั้น กระพืดกระเพียด อยากจะถึง ๔ โมงเย็นเร็วๆ จะไป

บ้าน จะไปกินไปเล่น; คนชนิดนี้การทำงานคือนรก สุขเฉพาะอยู่ตลอดเวลา, ไม่มีศิลปะ เพราะว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ.

ต้องไปปรับเสียใหม่ให้การทำงานเป็นสวรรค์ เป็นสุข สนุกสนานอยู่ในการทำงาน ไม่เป็นการทรมานแต่ประการใด, ให้มองไกลออกไป คือฉลาดมากขึ้นไปอีก ว่าการทำงาน คือการศึกษา และการปฏิบัติธรรม, การงานคือการศึกษาธรรมะ การงานคือการปฏิบัติธรรมะ. ก่อนนี้เรา ไม่มีความรู้เรื่องการทำงาน พอเราไปทำงานเข้า เราก็อู้.

การศึกษาเป็นงานจบต่อเมื่อมีผลของงาน.

น้อยอาวตตีไปนะ ว่าวิชาความรู้เรื่องการทำงานนั้น เรียนได้จากมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย โรงเรียนอาชีพอะไรต่าง ๆ; นั้นมันยังไม่รู้ จะไปรู้จริงต่อเมื่อมันไปทำงานเข้าจริง ๆ; ฉะนั้น ตัวการงานจริงๆ จึงจะเป็นการศึกษา. อย่างเรียนวิชาแพทยมานี้ มันก็เหมือนกับฉัน จนกว่าไปปฏิบัติงานเข้าจริงพอสมควรแล้ว มันจึงจะรู้วิชานั้น ๆ. อาชีพอย่างอื่นก็เหมือนกัน ต่อเมื่อไปทำงานในหน้าที่

นั้น ๆ จึงจะมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ. นี่เรียกว่าการทำงาน
เป็นการศึกษา.

การศึกษาไม่จบลงแค่ได้รับปริญญา ไม่ใช่หาว่า
คุณจะโง่; แต่อยากจะบอกให้รู้ล่วงหน้าว่า การศึกษาไม่ได้
จบอยู่แค่รับปริญญา. การศึกษาจะจบต่อเมื่อได้รับผล
ของการทำงาน ในปริญญาสาขาที่คุณได้รับ. อย่าเข้าใจว่า
การศึกษาจบเมื่อวันรับปริญญา การศึกษามันจบเมื่อไป
ทำงานในหน้าที่นั้น ๆ สำเร็จแล้ว, การศึกษาในเรื่องนั้น ๆ
มันออกมาจากการทำงาน. ฉะนั้นการทำงานเป็นการศึกษา ควร
จะรักการทำงาน พอใจการทำงาน ในฐานะเป็นการศึกษา เสีย
ชั้นหนึ่งก่อน.

การทำงานต้องเป็นการปฏิบัติธรรม.

แล้วการทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม; ทำงานเป็น
อะไร, เป็นครู เป็นหมอ เป็นพ่อค้า เป็นอะไรก็ตาม, การ
ที่ทำงานสำเร็จ ต้องประกอบไปด้วยธรรมะมากมาย
เหลือเกิน. เขาจะต้องมีความรู้เรื่องนั้น, เขาจะต้องมีความ
อดทน อดกลั้น ในเรื่องนั้น, ต้องมีสติสัมปชัญญะในเรื่อง

นั้น, ต้องมีความเฉลียวฉลาดปฏิกิริยา ในการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าเกี่ยวกับเรื่องนั้น, เขาต้องมีสัจจะ ความซื่อตรง จริงใจ ขยันขันแข็ง ในการทำงานนั้น, เขาจะต้องกล้าหาญ เพียงพอในหน้าที่ของตน. ธรรมชาติเกือบหมดทั้งพระไตรปิฎก มาอยู่ในตัวการทำงาน เมื่อทำงาน. ฉะนั้นใคร จะทำ การงาน โดยที่ไม่ต้องปฏิบัติธรรมะนั้นไม่ได้ดอก.

เป็นขานาโถนาอยู่ในนากับควาย แต่เขาต้องมี ธรรมชาติเกือบจะทั้งหมด คือความรู้ว่าจะโถนาอย่างไร : มี วิริยะความพากเพียรโถนาอย่างไร, มีอุทสาหะ มีจิตตะ มี วิมังสา มีคุณธรรมที่ช่วยให้สำเร็จทุกอย่างในการโถนา มัน จึงจะโถนาได้. ฉะนั้น การงานเป็นการปฏิบัติธรรม อยู่ โดยอัตโนมัติ.

ทำงานด้วยธรรมะจะเกิดความพอใจและเป็นสุข.

ที่สำคัญที่สุดก็คือ ทำลายความเห็นแก่ตัว ทำลาย ความขี้เกียจในการทำงานนั่นเอง. ขอให้ทำงานเถอะ จะ ทำลายความขี้เกียจในการทำงาน, เราจะให้การทำงานนี้ไม่ เป็นนรกสำหรับเรา, ไม่เป็นการทรมานสำหรับเรา, แต่ให้

เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจสำหรับเรา คือเป็นการศึกษาชีวิต ศึกษา
 ธรรมชาติ ปฏิบัติชีวิต แล้วก็มีความสุขสนุกอยู่ในการงาน
 ซึ่งเป็นความสุขจริง. ถ้าเราเป็นคนจริง มีธรรมชาติจริง
 รู้ว่าการทำหน้าที่ของมนุษย์ คือการปฏิบัติธรรมะ ก็
 พอใจในการทำงาน มันก็เป็นความสุขอยู่ที่ความพอใจ.

เราพูดเป็นหลักจิตวิทยาได้เลยว่า ความสุขนั้นคือ
 ความพอใจ, เกิดมาจากความพอใจ. ถ้าความพอใจใจ ก็
 สุขใจ, ความพอใจหลอกหลวง ก็สุขหลอกหลวง, ถ้าความพอใจ
 แท้จริง ก็เป็นสุขที่แท้จริง. ฉะนั้นเราไปทำให้มันเกิดความ
 พอใจที่แท้จริง พอใจในชีวิต พอใจในการงาน แล้วก็
 ทำอยู่ด้วยความพอใจ ก็เป็นสุข.

ความพอใจนั้นมันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ มันต้องเกิด
 ความสุข; ความพอใจทุกชนิดจะให้เกิดความสุข. นี่เรา
 พอใจอย่างถูกต้อง มันก็เกิดความสุขอย่างถูกต้อง, ไม่ใช่
 พอใจอย่างกิเลส. ถ้าพอใจอย่างกิเลส มันไม่คิดทำงาน
 พอได้ไม่ทำงานมันก็พอใจ; อย่างนี้มันก็เป็นความสุขปลอม.
 เตียวนี้มีความสุขพอใจอย่างถูกต้อง มันก็เป็นความสุขอย่าง
 ถูกต้อง ขอให้พอใจเมื่อได้ทำอะไรอยู่ แล้วเป็นสุขเพิลิต-

เพลินอยู่ มันก็เลยไม่ต้องนึกถึงเงินที่จะได้รับ เมื่อไปขาย
เมื่อไปอะไรนั้น มันเป็นความสุขหลอกลวง.

เราเป็นข้าราชการทำงานอยู่ที่โต๊ะทำงาน เป็นสุข
อย่างยิ่งในการทำงาน แต่เราเบื่อมันก็ตกนรกอยู่ที่โต๊ะทำงาน.
เราคิดว่าพอถึงเย็นเลิกงาน เราจะไปเที่ยวกินเหล้าเมายา
กามารมณ์อะไรก็มีความสุข นั่นกลายเป็นความโง่, มัน
ไม่ใช่ความสุข ไปยึดเยียดให้เป็นความสุข มันก็เป็นความ
โง่. ฉะนั้น สุขที่แท้จริงอยู่เมื่อทำการงาน ถูกต้องตาม
ความเป็นมนุษย์; เรามีความเป็นมนุษย์ ทำหน้าที่ของ
มนุษย์อย่างถูกต้อง เราพอใจ เรายกมือไหว้ตัวเองได้ นั่น
คือความสุข. พอถึงวันเงินเดือนออก ไม่รู้ไม่ชี้ มันไม่
ไปไหนเสียดอก เราไม่ต้องไปนึกถึงมัน; จะเอาเงินเดือน
ไปใช้ก็ใช้ให้ถูกต้อง, อย่าบ้าใช้เพื่อทำลายตัวเองให้วินาศ.

ชวานาคคนหนึ่ง โถนามีความสุขอย่างยิ่ง : ชุติน
ก็มีความสุข โถนาก็มีความสุข อะไรๆ ก็มีความสุข; พอ
ข้าวสุกเอาไปขายได้ ไม่รู้ไม่ชี้. ลูกเมียครอบครัวเขาจะไป
ทำกันอย่างไรก็ไม่รู้ไม่ชี้, ฉะนั้นมันเป็นสุขเมื่อโถนา เมื่อชุต
นา เมื่อทำการงาน; นี่ความสุขอย่างนั้นมันแท้จริงกว่า.

ถ้าจะไปเอาเงินที่เขาขายข้าวนั้นได้ มากินเหล้าเมายา มันก็
เรื่องบ้าเลย, มันเป็นคนบ้าเลย. แต่ก็เป็นกันอยู่โดยมาก
เมื่อขายข้าวได้ก็ไปบิบบิ้นเอามาจากภรรยา, เอามากินเหล้า
เมายา ตามแบบของคนบ้า ตามแบบของคนยักษ์มารภูติผี
ปีศาจ, มัน หาความสุขด้วยเรื่องหลอกลวง ชนิดนั้น.

นี้ชาวนาของพระพุทธเจ้าเป็นสุขอยู่ เมื่อขุดนา
ทำนา ไถนา อะไรเสร็จ มันก็เป็นสุขพอเสียแล้ว, มันไม่ต้อง
การความสุขชนิดไหนอีก, ไม่ต้องเอาเงินขายข้าวได้ไปซื้อ
เหล้า ซื้อสิ่งสำเร็งสำราญอะไร.

นี่ขอให้มีความสุขจากการงาน ในขณะที่ทำการ
งาน มันสุขเสียแล้ว มันก็ไม่ต้องไปหาความสุขที่หลอกลวง
คดโกงที่ไหนอีก, นี่ปัญหามันหมดไป. เรามีการงาน
ที่เป็นสวรรค์ไม่เป็นนรก นี่เรียกว่า ดำรงชีวิตถูกต้องในแง่
ของการงาน.

ทำงานด้วยสติปัญญาอย่าทำด้วยความหวัง.

มีศิลปินที่อยากจะบอกกันอีกสักข้อหนึ่งว่า จงทำ
การงานด้วยสติปัญญา คือรู้ว่าเราเป็นมนุษย์ มีหน้าที่อย่าง

มนุษย์ แล้วก็ทำหน้าที่อย่างมนุษย์ แล้วก็เป็นผู้; นี่ทำ
การงานด้วยสติปัญญา. อย่าทำการงานด้วยกิเลสตัณหา
หรือความหวัง; ถ้าทำด้วย *ตัณหา* คือ *ความอยาก*, *อาส*
คือ *ความหวัง* แล้วมัน ก็ติดกนรก อีกเหมือนกัน.

เมื่อเราทำการงาน เรามีความรู้ถูกต้อง ว่าทำ
อย่างนี้, ทำด้วยสติทำด้วยปัญญาอย่างนี้. อย่าทำด้วย
ความหวัง ว่าเมื่อไรมันจะออกมา, อย่าทำด้วยความ
อยาก คือ *ตัณหา* อยากเหมือนใจจะขาด ที่เห็นผลงาน;
นี่คนบ้ามันจุดไฟขึ้นสู่มเผาตัวเอง. ความอยากนั้นเป็นไป
ติดต่อกันไม่ขาดตอน นี่เรียกว่าความหวัง, ยิ่งหวังเท่าไร
ยิ่งเผาหัวใจเท่านั้น. ฉะนั้นอย่าทำด้วยความอยาก, อย่าทำ
ด้วยความหวัง.

ยกตัวอย่างเหมือนกับว่า ซ็อลอตเตอร์มาแผ่นหนึ่ง
แล้ว ก็อย่าไปสนใจนอนไม่หลับ ว่ามันจะถูกเมื่อไร;
ไม่ต้องสนใจลืมเสียก็ได้ ไว้ไปตรวจดูเมื่อถึงวันฉลากมันออก
ก็แล้วกัน. ตลอดหลาย ๆ วันนั้นอย่าไปหวังให้มันบ้า, อย่า
ไปหวังให้มันเป็นคนนอนไม่หลับ หรือว่าทรมานจิตใจ.
การงานนี้ก็เหมือนกัน ทำนา ทำสวน ค้าขาย หรืออะไร ก็

ทำไปด้วยสติปัญญา; ระวังความอยาก ความต้องการ
ในผลงานเสีย, แล้วก็ ระวังความหวัง ที่เล็กๆ เขาชอบหวัง
กันนักเสีย, สนุกเป็นสุขอยู่ในการกระทำ แล้วผลมันก็
ออกมาเอง.

คนโง่ก็ถามขึ้นมาว่า ถ้าอย่างนั้นเอากำลังที่ไหนมา
ทำงาน ถ้าไม่หวัง ถ้าไม่สอนให้อยาก ไม่สอนให้หวัง?
เราก็ตอบว่า นั้นมันเรื่องของคนโง่ ต้องเอากิเลสต้นหามา
เป็นกำลังใจ สำหรับทำการงาน. เรามันลูกศิษย์พระพุทธ-
เจ้า เราไม่โง่, เราเอาสติและปัญญานั้นแหละ มาเป็น
กำลังใจ สำหรับทำการงาน. พวกโน้นทำงานด้วยกำลังใจ
ของกิเลส เช่นความอยากและความหวัง เป็นต้น; เราเป็น
พุทธบริษัท ทำการงานด้วยกำลังใจแห่งสติปัญญา, กำลัง
แห่งปัญญา^๕ดีหรือมากกว่ากำลังใจแห่งความหวัง หรือความ
อยาก ซึ่งเป็นกิเลส.

ท่านทั้งหลายอาจจะทำงานมาแล้ว ด้วยความอยาก
และความหวัง. ไปทบทวนความจำดูเถิดว่า มันเผาจิตใจ
อย่างไร. เตือน^๕เราจะหยุดการทำด้วยความอยากหรือด้วย
ความหวัง; แต่ทำด้วยกำลังใจของสติปัญญา; ส่วนความหวัง

นั่นเป็นอันว่าเลิกกัน ชักสะพานกันเสียเลย ไม่เกี่ยวข้องด้วย
ความหวังนั้น พอไปหวังเข้า มันก็ผิดหวังนะ. ลองไป
หวังอะไรเข้าสิ มันผิดหวังทันที; มันไม่ได้ตามที่หวัง ก็คือ
ไปหวังให้มันผิดหวัง. ฉะนั้นไปหวังให้มันโง่ ไม่ต้องหวัง
ทำๆ, ทำๆ ให้มันดีที่สุด ไม่ต้องหวัง.

นี่เรียกว่าศิลปสูงสุด เป็นยอดของศิลปแห่งการ
ทำงาน. จงทำงานด้วยกำลังของสติปัญญา คือพระธรรม,
ด้วยกำลังของพระธรรม. อย่าทำงานด้วยกำลังของความหวัง
ความทะเยอทะยาน ซึ่งเป็นกิเลสตัณหา; นี่เป็นศิลปแห่ง
การทำงาน.

มีการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการงาน, การ
งานก็เลยเป็นความสุขอยู่ในการงาน, เป็นการศึกษาที่ทำให้
ฉลาดมากขึ้น, แล้วเป็นการก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณ ใน
การเป็นมนุษย์ของตน. เป็นอันว่าหมดปัญหาไปอันหนึ่ง;
เป็นการประสบผลสำเร็จด้วยความมั่งคั่งอย่างยิ่ง, แล้วก็
งานฝีมืออย่างยิ่ง. เพราะการปฏิบัติอย่างนี้ มันไม่ใช่งาน
ละเอียดอ่อน มันก็เป็นงานฝีมืออย่างยิ่ง, ศิลปแห่งการ
ครองชีวิตในแง่ของการงาน.

เรื่องทรัพย์สินสมบัติ.

เอ้า, ที่นี้จะพูดถึง เรื่องที่ ๒ คือ เรื่องทรัพย์สินสมบัติ. คนโง่มีทรัพย์สินสมบัติมาเป็นสำหรับนรกสมุเผาตน, คนมีปัญญา มีทรัพย์สินสมบัติมา สำหรับรับใช้ให้เกิดความสะดวกสบายแก่ตน.

คนโง่มีทรัพย์สินสมบัติมาสำหรับสมุเผา ถ้าพูดตรงๆ ก็ว่าสมุเผาบาลแหละ มันหยาบคายนักไม่พูดละ มาสำหรับสมุเผาตน ให้มีความทุกข์. เขามีทรัพย์สินสมบัติด้วยความยึดถือว่าตัวกูว่ของกู มันก็สมุเผาอยู่ด้วยความวิตกกังวล เป็นโรคประสาทกันมานานแล้ว เพราะการมีชีวิตอยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ในทรัพย์สินสมบัติเป็นต้น.

ฉะนั้น การหาทรัพย์สิน ก็อย่าเป็นการหานรกมาใส่ตัว, การมีทรัพย์สินก็อย่ามีนรกสำหรับสมุเผาตัว, การบริโภครายทรัพย์สินสมบัติ ก็อย่าให้เป็นการบริโภคนรกเข้าไป, ถึงคราวที่จะต้องสละทรัพย์สินสมบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็ให้มันเป็นเรื่องสนุกสนานเป็นความสุขไป. อย่าหาสมบัติด้วยกิเลสตัณหา ด้วยความหวัง อย่างที่ว่านั้น. มีทรัพย์สินก็อย่ามีด้วยความวิตกกังวล, บริโภครายก็อย่าได้บริโภครายด้วยความทะลของกิเลส, ทำด้วยสติปัญญา มันก็จะมีความงอก

งาม ทั้งในการหาทรัพย์ มีทรัพย์ บริโภคทรัพย์ แล้วก็
สละทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

เราต้องสละทรัพย์เพื่อเพื่อนมนุษย์; มองดูให้
ให้เห็น แล้วก็จะสนุกสนานในการสละทรัพย์ เพื่อประโยชน์
แก่เพื่อนมนุษย์. ถ้าผ่านทางพระพุทธเจ้าได้ก็ยิ่งดี สละทรัพย์
เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ แต่ว่า ผ่านทางพระพุทธเจ้า
คือผ่านทางพระศาสนาของพระพุทธเจ้า. เพราะ พระ-
พุทธเจ้าท่านตรัสว่า ธรรมวินัย คือศาสนาของตถาคตนี้ มี
เพื่อประโยชน์ความสุข เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง ทั้งเทวดาและ
มนุษย์. ให้พวกเราพุทธบริษัทช่วยกันรักษาพระศาสนาไว้
เพื่อประโยชน์อย่างยิ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์.
ท่านตรัสว่า พระองค์เองเกิดมาเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย
ทรงแสดงศาสนาชื่อธรรมวินัย เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้ง
หลาย.

สาวกทั้งหลายช่วยกันรักษาธรรมวินัยหรือ
ศาสนาไว้ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ก็หมายความว่า
ถ้าพระธรรมวินัยคือศาสนายังอยู่แล้วละก็ สัตว์ทั้งหลายยังได้
รับประโยชน์ทั้งโลก ทั้งมนุษย์โลกเทวโลก, คือทั้งคนยาก

จนและคนมั่งมี, ว่าอย่างนี้ก็ได้. คนยากจนก็จะหายยากจน, คนมั่งมีก็จะไม่เห็นยวชิตต จะเอื้อเฟื้อช่วยเหลือคนยากจน. นี้เรียกว่า เป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์. ฉะนั้น เราทำประโยชน์ผู้อื่น สละทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยผ่านทางพระศาสนาของพระพุทธเจ้า นี้ประโยชน์ มันกว้างขวาง.

เราจะมีความสุขเมื่อหาทรัพย์, มีความสุข เมื่อมีทรัพย์, มีความสุข เมื่อบริโภครทรัพย์, และมีความสุข เมื่อสละทรัพย์, มันก็มีความสุข มันไม่ตกนรก. ถ้าผิดจากนี้ มันจะตกนรก เมื่อหาทรัพย์ เมื่อมีทรัพย์ แม้เมื่อ บริโภครทรัพย์ แม้เมื่อสละทรัพย์ออกไปช่วยเหลือผู้อื่น มัน เป็นนรกไปหมด. ต้องมีธรรมะที่ถูกต้อง เป็นไปในรูป ของศีลป ขจัดความทุกข์ออกไปเสียได้. หาทรัพย์ คือทำ การงาน ก็สนุก เพราะได้ทำหน้าที่ของมนุษย์.

บุญกุศลสูงสุดอยู่ที่การทำหน้าที่ของมนุษย์; พุทธอย่างนี้บางคนไม่ชอบ แล้วก็โกรธตัว. อาตมาพูดว่า ไม่ต้องไปทำบุญกุศลที่ไหน; บุญกุศลมันอยู่ที่ทำหน้าที่ของ มนุษย์ ให้ถูกต้อง ให้เต็มเปี่ยมให้ครบถ้วนให้สมบูรณ์. หน้า

ที่ของเราในฐานะที่เป็นมนุษย์อย่างไร ทำมันให้ถูกต้องและ
ครบถ้วนสมบูรณ์; นั่นคือการทำบุญทำกุศล มันเป็นการ
ปฏิบัติธรรมะอยู่ที่นั่น.

ฉะนั้นเมื่อ หารทรัพย์ ก็หาด้วยสติสัมปชัญญะ
ปัญญา ว่า นี่เป็นหน้าที่ของผู้ที่เรียกตัวเองว่ามนุษย์, แล้ว
ก็พอใจ. เมื่อมีทรัพย์ ก็ใช้อย่างมีวัตถุประสงค์สำหรับอำนาจ
ความสะดวก ไม่ใช่มีไว้สำหรับยึดถือหลงใหล, เป็นปุ
โสมนเผ้าทรัพย์, หรือว่ายึดถือจนนอนไม่หลับ จนได้เป็นโรค
ประสาท เพราะความมีทรัพย์; ยิ่งมีทรัพย์มากยิ่งมีความทุกข์
มาก เพราะไม่รู้ธรรมะในข้อนี้. ฉะนั้น บริโภคทรัพย์ ก็
บริโภคไม่ลง หวงแหนขี้เหนียวขี้ตืด อย่างนี้ก็มี, หรือว่าโง่
บริโภคในลักษณะที่เป็นการเพื่อการกิน อย่างนี้ก็มี, ไม่มี
ธรรมะเข้ามาประกอบด้วยแล้ว การบริโภคทรัพย์ก็ เป็นการ
ทำลายล้าง เป็นความวิनाศมากกว่าที่จะเป็นประโยชน์.

ขอให้มีชีวิตถูกต้อง ในการกระทำเกี่ยวกับ
ทรัพย์สมบัติ ให้สมกับคำว่าทรัพย์. ทรัพย์ มีความหมาย
หรือคำแปลว่า เครื่องปลื้มใจ, ทรัพย์นี้แปลว่าเครื่องปลื้มใจ;
จะเป็น ทรัพย์ในภาษาไทย หรือวิตต ในภาษาบาลี หรือทรวย

ในภาษาสันสกฤต, ภาษาอะไรก็ตาม มันมีรากศัพท์ว่า ความ
ปลื้มใจ หรือ สิ่งให้เกิดความปลื้มใจ. ฉะนั้น ผู้ใดมีทรัพย์สิน
อย่างถูกต้อง ทรัพย์สินนั้นจะให้เกิดความปลื้มใจ.

ถ้ามีทรัพย์สินแล้วร้อนนกร้อนใจ เหมือนอยู่ในกองไฟ;
อย่างนั้นมันไม่เป็นทรัพย์สินเสียแล้ว. ทรัพย์สินที่เขามีอยู่นั้นมันไม่
เป็นทรัพย์สินเสียแล้ว, มันไม่เกิดความปลื้มใจเสียแล้ว, มันเกิด
นรกเสียแล้ว. ฉะนั้น จงมีทรัพย์สินให้ตรงตามตัวหนังสือ
ของคำว่าทรัพย์สิน แปลว่า เครื่องปลื้มใจ. อย่าให้กลายเป็น
นรกสมุสเผาจิตใจ; เมื่อหากี่ร้อน เมื่อมีอยู่ก็ร้อน เมื่อบริโภค
ก็ร้อน เมื่อจ่ายไปก็ร้อน; นี่มันร้อนไปหมด; อย่างนี้ไม่ใช่
ทรัพย์สิน เพราะว่าถ้า ทรัพย์สินในความหมายที่ถูกต้อง ต้องมี
ความปลื้มใจ.

เรามีทรัพย์สิน เราก็มีความปลื้มใจว่าปลอดภัยไปชั้น
หนึ่งแล้ว, มีหลักประกัน มีปัจจัยเพียงพอ เป็นเครื่องอุ่นใจ
มันก็ปลื้มใจ, เมื่อเอามากิน มาใช้ มันก็ปลื้มใจ, เมื่อเอาไป
ช่วยเหลือผู้อื่นก็ยิ่งปลื้มใจ; เพราะคนชนิดนี้เขาเห็นเขารู้สึก
เขาเห็นแจ้งว่า ให้ผู้อื่นกินนั้นสบาย หรือเป็นสุขมาก
กว่ากินเอง เขาก็เป็นสุขเมื่อบริจาคช่วยเหลือผู้อื่น. การ

ให้^๕นั้นมีความสุขมากกว่าการรับเอามา; แต่คนธรรมดา
 เขาไม่คิดอย่างนั้น. เรา^๕รับเอามา เรา^๕ได้สิ่ง^๕จึงจะมีสุข;
 ส่วน^๕ผู้มีปัญญา^๕ชนิดละเอียด^๕ก่อน^๕นั้น เขา^๕เห็นว่า การให้^๕
 ผู้^๕อื่นไป นั้น^๕แหละเป็นความสุขยิ่งกว่า การรับเอา^๕ของผู้^๕
 อื่นมา. ดังนั้นเขาจึงพร้อมที่จะให้เสมอ แล้วเป็นสุขสนุก
 สบายอย่างยิ่งเมื่อได้ให้, ไม่ใช่เมื่อได้รับนะ. เมื่อได้รับกลับ
 จะรู้สึกสะอิดสะเอียน, รู้สึกมีปมด้อย; แต่เมื่อได้ให้แล้ว
 ก็สบายใจอย่างยิ่ง. นี่ไม่ใช่สอนให้เป็นสมาชิกพระเวสสันดร;
 บอกความจริง ว่ามันเป็นจริงอย่างนี้, ว่าเมื่อให้^๕นั้นสบายกว่า
 เมื่อเอา. เอ้า, เป็นอันว่า เรื่องทรัพย์ควรจะมีศิลป^๕กันให้^๕
 ได้ถึงขนาดนี้.

๕ เรื่องครอบครัว.

เอ้า, ที่^๕นี้จะพูดต่อไปถึง เรื่องที่ ๓ คือเรื่องครอบครัว
 แม้ว่าเวลานั้นจะหมดอยู่แล้วก็ต้องขอพูดให้จบ ไม่ให้
 มันค้างเตัง. มีความรู้มีศิลป^๕แห่งการครองชีวิต, หรือ
 ดำรงชีวิตอยู่ในโลก เกี่ยวกับความมีครอบครัว.

บางคนอาจจะคิดว่า เชื่อไม่ได้ เพราะอาตมาไม่เคย
 มีครอบครัว บางคนจะคิดอย่างนี้. แต่นี้ก็จะพูดไปตามที่ได้
 ศึกษาเล่าเรียนมาจากพระธรรมคำสอน หรือจากการสังเกต

สักอะไรก็ได้. จะพูดในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ว่า ชีวิต
ฆราวาส โดยเฉพาะ มันก็ต้องมีครอบครัว, ต้องเป็นอยู่
อย่างมีครอบครัว. ฉะนั้น ต้องมีการประพฤติกระทำ
อย่างถูกต้อง ถึงขนาดเป็นศิลปะเกี่ยวกับการมีครอบ
ครัว ของฆราวาสทั้งหลาย.

เมื่อพูดถึงครอบครัว มันก็ต้องตั้งต้นไปตั้งแต่เรื่อง
ที่มันเกี่ยวข้องกัน ว่า *ทำไมต้องมีครอบครัว?* มันเป็นเรื่อง
ของธรรมชาติ, หรือเป็นเรื่องของพระเป็นเจ้าอันสูงสุด ที่
ต้องการให้มนุษย์มีการสืบพันธุ์ เพื่อไม่ให้สูญพันธุ์. ฉะนั้น
จึงฝังความรู้สึกที่จะสืบพันธุ์นี้ ลงไว้ในร่างกายของคนทั้งผู้
หญิงทั้งผู้ชาย, มีต่อมเกล็ดประเภตหนึ่ง ซึ่งสร้างความรู้สึก
เพื่อการสืบพันธุ์ทั้งผู้หญิงผู้ชาย. ความรู้สึกอันนี้มันรุนแรง
มาก ทำให้เกิดการสมรส เกิดการแต่งงาน เกิดการมีบุตร
มันเป็นเรื่องของครอบครัวขึ้นมา. ฉะนั้นเราจะต้องมีการ
สืบพันธุ์, มีการสมรสเพื่อการสืบพันธุ์ และมีบุตร มีการ
อบรมบุตรหลานด้วย อย่างถูกต้อง.

เดี๋ยวนะเราไม่รู้ว่ ความลับของธรรมชาติมัน
มีอยู่อย่างนี้; เราเอาตามความรู้สึกของเรา เราถูก

ธรรมชาติโลกเต็มสุดเหวี่ยงเลย, หรือถูกพระเป็นเจ้าโลก
เต็มสุดเหวี่ยงเลย. พุฒแล้วมันหยาบคาย ว่าพระเป็นเจ้า
ก๊วยหลอก คือหลอกให้มนุษย์มีการสืบทอดด้วยความสมัคร
ใจ. ทนรับความยาก ความลำบาก ความสกปรก ความ
เหน็ดเหนื่อย เกี่ยวกับการสืบทอด ได้อย่างน่าชื่นตาบาน.
นั่นมัน คนโง่. ไม่รู้เรื่องอันจริงแท้ของธรรมชาติ ว่าการ
สืบทอดนั้นคืออะไร.

การสืบทอด คือความประสงค์ของพระเจ้า
หรือของธรรมชาติ ต้องการให้ไม่สูญพันธุ์, ต้องการสื
พันธุ์. มันเป็นเรื่องเหน็ดเหนื่อย เรื่องยากลำบาก เรื่อง
สกปรก เขาก็ต้องให้ค่าจ้างอย่างสูงสุดมา คือความสุขสนุก
สนานเอร์คอร้อยเกี่ยวกับเพศ. นี่เราก็ไปรับค่าจ้างนั้นเข้า,
เราก็เป็นลูกจ้างทำการสืบทอด เห็นแก่ค่าจ้าง อย่างนี้ไม่ใช่
มนุษย์ที่มีปัญญา. มันต้องรู้ว่า นั่นมันเป็นค่าจ้างของธรรม
ชาติเราอย่าไปหลงเลย, เราอย่าไปหลงในค่าจ้าง ที่เขาหลอก
ฉาบหน้าไว้นั้น. เรารู้จักความประสงค์อันแท้จริง ของ
พระเจ้าของธรรมชาติเสียดีกว่า. อย่าไปหลงในค่าจ้างที่
เขาจ้างให้สืบทอด; มารู้สึกเสียเองว่า มันเป็นหน้าที่ของ
สิ่งที่มีชีวิตต้องสืบทอด, แล้วก็สืบทอดด้วยสติสัมปชัญญะ

อาตมาพูดได้เพียงเท่านั้น ว่ากิจกรรมระหว่างเพศนั้น
 ขอให้ทำด้วยสติสัมปชัญญะ. มีคนหวังร้ายปากสกปรก
 เลวทราม; เขาพูดว่า อาตมาสอนว่าให้สืบทอดด้วยจิตว่าง.
 นี่ขอประกาศเดี๋ยวนี้ว่าไม่ได้พูดดอก, ไม่ได้พูดว่า
 ประกอบกิจกรรมระหว่างเพศด้วยจิตว่าง, ไม่ได้พูด;
 แต่พูดว่า ให้ประกอบกิจกรรมระหว่างเพศด้วยสติสัมป-
 ชัญญะ, ว่าจะไรเป็นอะไร. อย่าให้มากไปด้วยความมีนเมา
 รสอารมณ์ทางเพศแก่กล้า; อย่างนั้นมันไม่น่าดู มันไม่
 งดงาม. ถ้างดงามก็ทำด้วยสติสัมปชัญญะ, รู้หน้าที่ของ
 มนุษย์ตามความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระเป็นเจ้า
 ก็แล้วแต่เราจะเรียก. ถ้าว่ทำด้วยการรับจ้างแล้ว มันก็
 เป็นเรื่องของกิเลส โง่เขลา มันน่าละอาย.

ที่นี้จะไกลไปกว่านั้น ก็ว่า ทำไมจะต้องสืบทอด?
 เพราะว่ามนุษย์เกิดมานี้ เพื่อวิวัฒนาการให้ถึงระดับ
 สูงสุดคือนิพพาน. ท่านจะยอมรับหรือไม่ยอมรับข้อนี้;
 แต่อาตมาก็ต้องพูด ตามหลักเกณฑ์ของพระธรรม ว่า
 ชีวิตเวียนว่ายตายเกิดไปนี้ มันเพื่อไปสู่จุดหมายปลาย
 ทางคือนิพพาน. นี่พระนิพพานมันต้องเรียกว่ายากว่าไกล

อยู่ข้างหน้า. ฉะนั้นคนคนนั้นมันตายเสียก่อน ไม่ได้ถึง
นิพพาน แต่เขาจะสืบทอดไว้เป็นลูกเป็นหลาน สำหรับ
ช่วยเดินต่อไป, เดินต่อไปจนถึงนิพพานได้ จนกว่าเรียกว่า
มนุษย์ไปถึงนิพพานได้เพราะการรับช่วงของลูกของ
หลาน.

เพราะฉะนั้นเราจะถือเป็นหลักว่า การสืบทอดนั้น
เป็นมรดกแห่งการเดินทางไปนิพพาน. การสืบทอดมีลูก
มีหลาน นี้ เป็นการรับมรดกแห่งการเดินทางเพื่อไป
นิพพาน; อย่างนี้เป็นเรื่องสะอาด มันไม่สกปรก
มันไม่น่ารังเกียจอะไร. ถ้าสืบทอดเพื่อรับจ้างการมรดก
เป็นกามารมณแล้ว มันสกปรก มันน่าเกลียด มันน่าชัง
มันไม่เป็นศิลา. เรามีการสืบทอดด้วยความรู้สึกสำนึก
ในหน้าที่ ไม่ทำด้วยความโง่ความหลง, แต่ทำด้วยสติสัมป-
ชัญญะ ให้มีการสืบทอด เพื่อว่าคนเหล่านั้นจะได้เดินทาง
ต่อไป จนมนุษย์ถึงนิพพานเข้าในวันหนึ่ง.

นี้ การมีครอบครัว มันก็เลยมีเพื่อนรับมรดก
นิพพาน; ฉะนั้นจะต้องมีการสมรสหรือการแต่งงานที่
ถูกต้อง ที่ดี ที่ประกอบไปด้วยธรรมะ. อย่าทำไปด้วยกิเลส

ค้นหา. เตียวนี้คนรักกัน แต่งงานกัน สมรสกัน ด้วย
 กิเลสค้นหา; มันก็ให้หย่ากันหัวเดือนท้ายเดือน หัวปี
 ท้ายปี; สมน้ำหน้ำมันที่มันอยากโง่ สมรสแต่งงานกันด้วย
 กิเลสค้นหา. แต่ถ้าทำด้วยสติปัญญา ก็อยู่กันจนตายไม่
 ต้องหย่ากัน, มันยิ่งพอใจในการได้ทำหน้าที่ของมนุษย์
 เกี่ยวกับการสืบพันธุ์ เพื่อมีการรับมรดกแห่งการเดินทางไป
 นิพพาน.

ฉะนั้น มีการสมรสแต่งงานที่ประกอบไปด้วย
 ธรรมชาติ, มีบุตร และมีการอบรมบุตรที่ประกอบไปด้วย
 ธรรมชาติ, ไม่มีอาชญากรรม หรือโรกภัยไข้เจ็บ เกี่ยวกับเรื่อง
 การสืบพันธุ์, เหมือนที่เขากำลังเป็นอยู่ในโลกเวลานี้. เรา
 พุทธบริษัทไม่มีเรื่องเสียหาย ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีโรกภัย
 ไข้เจ็บ อันเกี่ยวกับการสืบพันธุ์อย่างโง่เขลา ด้วยกิเลสค้นหา.

นี่คือศิลป์แห่งการมีครอบครัว ถูกต้องไปตั้งแต่
 แรก คือความมุ่งหมายที่ต้องมีการสืบพันธุ์ มีการสมรส มี
 การแต่งงาน การมีบุตร การอบรมบุตร ให้สำเร็จประโยชน์
 ตามความหมายของความเป็นมนุษย์. นี้เรียกว่าดำรงชีวิต
 ในโลกอย่างถูกต้อง เกี่ยวกับการมีครอบครัว.

เรื่องการเสวยสุข.

ที่นข้อสุดท้าย เรื่องที่ ๔ เกี่ยวกับเสวยความสุข
แห่งชีวิต. คำว่า *ชีวิต* แปลว่า *เป็นอยู่ สดชื่นอยู่*, ก็ต้อง
หมายถึง *อิมอยู่*. ถ้าหิวกระหายกระวนกระวายอยู่ ไม่ควร
เรียกว่า *ชีวิต*.

คำว่า *ชีวิต* หรือ *ชีวะ* นี้ *เป็นอยู่อย่างสดชื่น* เหมือน
ต้นไม้ต้นโตที่มันสดชื่น แล้วมันอิมเอิบอยู่ด้วยความมีชีวิต.
ถ้าเรียกว่าความสุขแห่งชีวิต มันต้องสดชื่นและอิมอยู่.
ที่ที่เราทำไม่เป็น มันสดชื่นไม่ได้, มันอิมไม่ได้ มันหิว
ระหายอยู่ตลอดเวลา. *ชีวิต* ที่โง่เขลาหิวระหายอยู่ด้วย
กิเลสตัณหา อยู่ตลอดเวลา^{นี้} ยังไม่ใช่ *ชีวิต* ที่ถูกต้อง
ตามหลักของพระพุทธศาสนา. ถ้า *ชีวิต* ต้องสดชื่น ต้อง
เยือกเย็น ต้องมีความรู้สึกที่อิมอยู่.

ฉะนั้นเราต้องหล่อเลี้ยง *ชีวิต* ด้วยธรรมะ ใน
ทุกแง่ทุกมุม จะต้องทำให้ *ชีวิต* นั้นมันอิมอยู่ และพอใจอยู่.
อย่างที่ได้นำมาแล้วเมื่อตะกี้^{นี้}ว่า เมื่อทำการงาน ก็พอใจใน
การงาน เป็นสุขสนุกอยู่ในการงาน. ฉะนั้น *ชีวิต* ที่ทำการงาน
นั้นแหละมันอิมอยู่ มันพอใจอยู่. ในตัวการงานนั้นแหละ
มีความสุขของ *ชีวิต*; ไม่ใช่เงิน หรือไม่ใช่ผลที่เกิดจาก

การงาน ; นั้นเอามาทำลายชีวิตก็ได้, เอามาทำชีวิตให้เร่าร้อนก็ได้, แล้วมันยุ่งยากลำบาก ที่จะใช้เงินเพื่อหาความสงบสุข. แต่เราหาความสงบสุขจากพระธรรม, มีพระธรรมเมื่อไรมีความสงบสุขเมื่อนั้น, แล้วก็เมื่อทำการงานนั้นแหละ มีพระธรรมได้มากที่สุด มันก็มีความเยือกเย็นอยู่ในการทำการงาน.

ถือหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการของพระพุทธเจ้า : มีชีวิตอยู่ด้วยสัมมาสังกัปป; อยู่ด้วยด้วยความหวัง, ความหิวระหาย, ที่เป็นต้นเหตุหรือเป็นอาสว. สัมมาสังกัปป แปลว่า ความดำริชอบ, มันมีความหวังความประสงค์อยู่ในตัวความดำรินั้นด้วยเหมือนกัน แต่ไม่รุนแรง. แต่ไม่รุนแรงถึงกับเป็นต้นเหตุ คือความอยากหรือไม่รุนแรงถึงกับเป็นอาสว คือความหวัง ที่เฝ้าหัวใจอยู่ตลอดเวลา.

อย่าให้ชีวิตมันอยู่ด้วยต้นเหตุ หรือความหวัง. ให้อยู่ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง มีความดำริถูกต้อง มีการพูดจาถูกต้อง ทำการงานทางกายถูกต้อง ดำรงชีวิตถูกต้อง พยายามพากเพียรถูกต้อง มีสติ

ถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง. นี่เป็นชีวิตที่สดใส อิ่มเอิบอยู่ตลอดเวลา; ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความผิดหวัง เพราะเราไม่ได้หวังอะไร, เราทำอยู่อย่างประสบความสำเร็จทุกลมหายใจเข้าออก, เขาเป็นอันว่า ประสบความสำเร็จอยู่ทุกวัน ๆ ก็ดีถมไปแล้ว.

ที่นี้เราสอนคนโง่ ๆ ให้คิดเสียใหม่ว่า อย่าคิดว่าเรายังไม่สำเร็จ ในการทำงานที่เรากระทำ. ให้มองเห็นว่า เราสำเร็จในการทำงานกระทำทุกวัน ๆ; วันนั้นทำได้เท่านั้น ก็คือสำเร็จเท่านั้น, พรุ่งนี้ทำได้สำเร็จเท่านั้น ก็สำเร็จเท่านั้น; ไม่ใช่ยังไม่สำเร็จ. ถ้ารู้สึกเป็นยังไม่สำเร็จ มันก็แผดเผาและเป็นทุกข์; ฉะนั้นสำเร็จอยู่ทุกครั้งที่ทำ. อย่างว่า ถ้านับได้ว่าชุดคันทินี่หนึ่ง ก็ได้ประสบความสำเร็จที่หนึ่ง, หรือจะทำอะไรก็แล้วแต่ ถ้าคุณทำงานเขียนหนังสือ เขียนหนังสือได้ตัวหนึ่ง ก็พอใจว่ามันสำเร็จไปตัวหนึ่ง. เขียนหนังสืออีกตัวหนึ่ง ก็สำเร็จอีกตัวหนึ่ง, มันสำเร็จทุกขณะที่เราเขียนหนังสือตัวหนึ่ง ๆ. เราก็พอใจ ไม่เหนื่อย ไม่ขาดกำลังใจที่จะกระตุ้นให้ทำ.

ที่นั่นคนเขาแปลคำนี้ผิด แปลว่า ความสันโดษ
 แล้วก็^๕ไม่อยากทำอะไร; นั่นมันว่าเอาเอง. แต่ความ
 สันโดษในทางธรรมะนั้น พอใจทุกครั้งทุกขณะที่ทำ
 ลงไป, แล้วก็สำเร็จ, แล้วมันก็ยังยั่วให้^๕อยากทำ; เพราะ
 มันสำเร็จเห็นทันตาอยู่. ฉะนั้น ความสันโดษ ชนิดนี้
 ทำให้ยังทำสนุก พอใจ และยังเป็นสุข, เป็นสุขอยู่ใน
 ความสันโดษ ซึ่งเป็นความพอใจ. ฉะนั้น เราเสวยสุข
 กันที่นี่. อย่าต้องเอาเงินไปซื้อเหล้ามากิน ซื้อปัจจัยแห่ง
 กามารมณ์, คอยแต่ว่าเมื่อไรจะเลิกงาน แล้วจะไปสถานอาบ
 อบนวด; อย่างนั้นมันเป็นเรื่องของอะไรไปแล้ว ไม่ใช่
 เรื่องของพุทธบริษัทแล้ว, และไม่ใช่เรื่องของความสุขด้วย.

นี่เราจะมีชีวิตอยู่ด้วยความพอใจ ในการเข้าถึง
 ธรรมะ เคลื่อนไหวทุกอิริยาบถให้เป็นธรรมะ ตัวธรรมะ
 นั้นถือว่าเป็นสิ่งถาวร เป็นสิ่งนิรันดร เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย.
 ฉะนั้นขอให้ธรรมะมาอยู่กับเรา อยู่กับความรู้สึกรของเรา อยู่
 กับจิตใจของเรา, ให้แต่ละขณะแต่ละวินาที เราอยู่ด้วยธรรมะ.
 ฉะนั้นเราอยู่ด้วยกับสิ่งที่ไม่รู้จักตาย เราก็สบาย.

ศิลป์ของการเสวยสุขแห่งชีวิตของพุทธบริษัท
จะต้องเป็นอย่างนี้; ฉะนั้นเราไม่มีความทุกข์เรตกนรก
ไม่ได้; อย่างน้อยก็มีความเป็นสวรรค์ คือความพอใจ
ในตัวเอง, ยกมือไหว้ตัวเองได้อยู่ตลอดเวลา. นั่นเป็น
ข้อที่สี่.

เราทำถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับการงาน เราทำ
ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติ, เราทำถูกต้อง
เกี่ยวกับครอบครัว การมีครอบครัว, เราทำถูกต้อง
เกี่ยวกับการเสวยความสุขแห่งชีวิต, ทั้งหมดนั้นเป็น
ธรรมะไปหมด. นั่นมันเป็นชีวิตที่เข้าถึงคุณธรรมสูงสุดแห่ง
ชีวิต, และเป็นความงามอย่างยิ่ง, จึงจัดเป็นศิลป์. ธรรมะ
ในฐานะที่เป็นศิลป์ มีความงามทั้ง ๓ เวลา, ทั้ง ๓ กาละ
คือ เบื้องต้น ท่ามกลาง และ เบื้องปลาย.

ใน ๓ กาละนั้น มันอธิบายได้มาก แต่อาตมาอยากจะ
พูดสั้น ๆ สรุปสั้น ๆ เพราะเวลามันเหลือนิดเดียวแล้วนี่ ว่า
ให้มันงามทั้งปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย. คนทุกคน
ที่นั่งอยู่นี้ ก็อยู่ในวัยใดวัยหนึ่งในวัยทั้ง ๓ นี้.

ถ้าใครยังอยู่ในปฐมวัย ก็นับว่าโชคดี ทำให้งาม
เสียแต่ปฐมวัย อย่าให้มันผิดพลาด. ถ้าเข้ามาถึงมัชฌิม-
วัยเสียแล้ว ก็รักษามัชฌิมวัยนี้ให้มันมีความงดงาม;
ถ้าปฐมวัยมันผิดพลาดไปแล้ว ก็ไม่ต้องไปเสียใจทุกข์ร้อน
อะไรกับมัน; มาทำให้มัชฌิมวัยนี้ถูกต้องและงดงาม, ที่นี้
บางคนมาถึงปัจฉิมวัยเสียแล้ว เอ้า, ก็เหลืออยู่เท่าไร ก็ทำ
ให้มันงดงามเท่านั้นแหละ ทำปัจฉิมวัยนี้ให้งดงามที่สุด.

งานให้ทันเวลาเสียในวัยที่ยังเหลืออยู่ แล้วแต่ที่เรา
ตั้งอยู่ในวัยอะไร ตั้งอยู่ในปฐมวัย ก็งดงามให้ทันในปฐมวัย,
และวัยที่เหลืออยู่อีก ๒ วัย ตั้งอยู่ในมัชฌิมวัย ก็ให้มันทัน
มัชฌิมวัย, แล้วที่เหลืออยู่อีก ๑ วัย. ถ้าตั้งอยู่ในปัจฉิมวัย
วัยสุดท้าย ก็ให้มันสวยงามในวาระสุดท้าย งดงามถึงวาระ
ดับจิต ดายอย่างมีศิลปะ. นี่ทำเสียให้มันทัน ทนรู้ทันเห็น
เป็นสันตนิฏฐิโก, ธรรมะแท้จริงเป็นสันตนิฏฐิโก. ถ้าไม่ได้
ชิม ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็น ไม่ได้รู้สึกด้วยตนเอง ไม่ใช่ธรรมะ;
ถ้าเป็นธรรมะต้องเป็นสันตนิฏฐิโก.

ฉะนั้นทุกคน ทำเสียให้ทันเวลา ทนรู้ทันเห็น
เป็นสันตนิฏฐิโก มิฉะนั้นมันก็เสียชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์

และพบพระพุทธศาสนา; อย่าให้มันเสียชาติที่เกิดมา
เป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา. ถ้าจำคำนี้ไว้ได้
มันก็จะไม่ประมาท อย่าให้เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์และ
พบพระพุทธศาสนา. ถ้าจำไว้ได้ก็จะไม่ประมาท; ถ้า
ไม่สนใจก็จะเต็มไปด้วยความประมาท, แล้วก็ไม่ได้รับอะไร,
แล้วมันก็จะเสียชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระ-
พุทธศาสนาจริงๆ.

นี้รวมความว่า เรามาพูดกันอีกครั้งหนึ่งในวันนี้
เรื่องศิลป์แห่งการครองชีวิต. เป็นศิลป์เพื่อจะมีชีวิต
อยู่ในโลก โดยไม่ต้องสัมผัสกับเขี้ยวของโลก ก็พอ
สมควรแก่เวลาแล้ว.

ต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านั้น ก็เป็น
โอกาสให้พระคุณเจ้า ท่านได้สวดบทพระธรรม ในรูปแบบ
กณสาธยาย, แสดงธรรมะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความ
พอใจ ความกล้าหาญ ความเชื่อในการที่จะปฏิบัติธรรมะ
ถูกต้องถึงที่สุดของธรรมะ สืบต่อไป.

ทุกอย่างสำคัญทีวี

ผิดวิธี กดีหาย กลายเป็นบ้า

สมน้ำหน้า ค้าดี จนดีหาย

เรื่องดีดี คนโง่จับ ก็กลับกลายเป็น

เป็นเรื่องร้าย อยู่ถ่มไป ไยมิดู

ถูกวิธี บ้าก็หาย กลายเป็นดี

กลายเป็นคนดี เป็นมนุษย์ สุดสวยหรู

เรื่องร้ายร้าย คนดีจับ กลับเปลี่ยนคน

เป็นเรื่องดี ก็มีอยู่ ดูให้ดี

หาวิธี อย่าท้อใจ ที่ไม่อาจ

เพราะความโง่ ความขลาด นำวิถี

ถ้าเสาะหา อย่างสูงสุด ถูกพุทธวิธี

พลิกโลกก็ เป็นโลกุตระ ทุกข์หยุดเอง

พ.ธรรมาภรณ์

เราลั่นถ้อย ๑๘ ปีแล้วละครับ

เฮล่ ดักดำดล

เพชระดั้นหมี่-

ที่เร, ดักดำดล

คำดั้นนั้นแหละเราหน่ดล เสดลั้หมี่

มาทักให้ดล มนล

ดลลั้หมี่ได้ดล

ที่เรขยหมี่

ดลลั้หมี่ได้ เป็นดล

อยู่ดล ดลลั้ เพชระดล

คำดลลั้หมี่

ดลลั้หมี่ได้ดล

ดลลั้หมี่อยู่ดล

ที่เพชระดล

เรทักดลเป็น เนนหมี่ ?

เนนหมี่ เรทักดล

คำดลลั้หมี่

ดลลั้หมี่ได้ดล

พจนานุกรม